

T.C.
Maliye Bakanlığı
Strateji Geliştirme Başkanlığı

TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİMİN BAŞLICA SORUNLARI VE SORUNLARA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Prof. Dr. M. Kâmil MUTLUER
Bilkent Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Ankara, 2008

**T.C.
MALİYE BAKANLIĞI
Strateji Geliştirme Başkanlığı**

**TÜRKİYE'DE
YÜKSEKÖĞRETİMİN BAŞLICA SORUNLARI
VE
SORUNLARA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

Prof. Dr. M. Kâmil MUTLUER
Bilkent Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Ankara, 2008

T.C.
MALİYE BAKANLIĞI
Strateji Geliştirme Başkanlığı
Yayın No:2008/380

www.maliye.gov.tr
e-maliye@maliye.gov.tr

Her hakkı Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı'na aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

ISBN: 978-975-8195-18-3

1000 Adet
Ankara, 2008

Tasarım: İvme
Tel: 0312 230 67 01

Baskı: Ümit Ofset Matbaacılık
Tel: 0312 384 26 27

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
1.YÜKSEKÖĞRETİM HİZMET ARZININ ARTIRILMASI	3
1.1. Verimli Eğitim-Öğretim Yapabilme Büyüklüğünün Üzerine Çıkmış Üniversitelerin Kapasite Yaratılarak Bölünmeleri	3
1.2. Verimsiz Çalışan Bazı Kamu Kurumları Tesislerinden Yararlanılarak Yeni Üniversitelerin Kurulması.....	4
1.3. Vakıf Üniversitelerinin Desteklenmesi Yoluyla Kontenjan Yaratılması.....	5
2. YÜKSEKÖĞRETİME GİRİŞ SİSTEMİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ.....	7
2.1. Yükseköğretime Giriş Sınavlarının Yaratmış Olduğu Sakıncalar	8
2.2. Yükseköğretime Giriş Modeli	9
2.3. Ortaya Konulan Modelin Yararları.....	10
3. YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANI	11
3.1. Yükseköğretim Hizmetinin Teorik Esasları	13
3.1.1. Yükseköğretim Hizmetinin Yarı Toplumsal Bir Hizmet Olması	13
3.1.2. Yükseköğretim Hizmetinin Teorik Olarak Finansmanı.....	14
3.2. Yükseköğretimin Finansmanının Dünya Ülkelerinde Uygulanma Biçimleri	15
3.3. Türkiye’de Yüksek Öğretimin Finansmanı	17
3.3.1. Kamu Yükseköğretim Kurumlarının Finansmanı.....	17
3.3.2. Vakıf Yükseköğretim Kurumlarının Finansmanı	18
3.4. Yükseköğretimin Finansmanına İlişin Bir Model Önerisi.....	18
3.4.1. Yeni Modelin Gerekçesi	18
3.4.2. Modelin Ana Hatları	19
3.4.3. Modelin Vakıf Üniversitelerinde Uygulanabilecek Şekli.....	21
3.4.4. Modelin Getireceği Yararlar.....	22

4. YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTEYİ YÜKSELTİCİ ÖNLEMLER.. 23

- 4.1. Yükseköğretim Kurumlarına Kaliteli Yükseköğretim Öğrencisi Sağlanması..... 23
- 4.2. Yükseköğretim Kurumlarında Sözleşmeli Öğretim Elemanı Çalışmalarına Başlanması 23
- 4.3. Çağdaş Ders Kitaplarının Kazandırılması 24
- 4.4. Lisansüstü Eğitimin Geliştirilmesi..... 24
- 4.5. Üniversite Sanayi Ve Üniversite Toplum İşbirliğinin Yaygın Hale Getirilmesi 25
- 4.6. Diplomaya Yönelik Bazı Lisans Programlarının Birleştirilmesi 26
- 4.7. Bazı Üniversiteler Arasında İnteraktif Eğitim-Öğretim Uygulamsına Başlanması 27

5. YÜKSEKÖĞRETİM KURULUNUN ETKİN ÇALIŞMA DÜZENİNE KAVUŞTURULMASI..... 27

- 5.1. Yükseköğretim Kurulunun Yapılanma Ve Çalışma Şekli..... 28
- 5.2. Yükseköğretim Denetleme Kurulunun Yapılanma Ve Çalışma Şekli 30
- 5.3. Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Merkezinin Yapılanma Ve Çalışma Şekli 30

6. ÜNİVERSİTELERARASI KURULUN OLUŞUM ŞEKLİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI 31

7. REKTÖRLER KOMİTESİNİN YASAL DAYANAĞA KAVUŞTURULMASI..... 32

8. ÜNİVERSİTELERDE ELE ALINMASI GEREKEN KONULAR 32

- 8.1. Üniversitelerde Rektörlük Seçimleri 32
- 8.2. Üniversite Yönetim Kurullarının Görev Alanlarını Genişletme Ve Yetkilerini Artırma 34
- 8.3. Vakıf Üniversiteleri Yönetimlerinin Üniversite Ağırlıklı Hale Getirilmesi 35
- 8.4. Öğretim Elemanlarının Ücret Sorunu 36

9. YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARININ PLAN PROGRAM BÜTÇE YAPMALARI VE HARCAMA SONRASI DENETİMİ.....	36
9.1. Kanunun Genel Eğilimi	37
9.2. Yükseköğretim Kuruluşlarının Kamu Mali Yönetimi Ve Kontrol Kanunu Yönünden Yükümlülükleri.....	39
9.2.1. Yükseköğretim Kurulunun Kamu Mali Yönetimi Ve Kontrol Kanunu Karşısındaki Yükümlülükleri	39
9.2.1.1. Yükseköğretimin Ana Stratejik Planı İle Yıllık Ana Programları Hazırlama.....	39
9.2.1.1.1. Yükseköğretimin Ana Stratejik Planını Hazırlama	39
9.2.1.1.2. Yükseköğretimin Ana Yıllık Programlarının Hazırlanması	41
9.2.1.2. Üniversitelerin Stratejik Planları İle Yıllık Programların Hazırlanması	41
9.2.2. Üniversitelerin Stratejik Planları İle Yıllık Programlarının Yükseköğretim Kurulu Tarafından Değerlendirilerek Kabulü	42
9.2.3. Yükseköğretim Kurulu Tarafından Karara Bağlanma.....	43
9.2.4. Sonuçların İlgili Yerlere Bildirilmesi	43
9.3. Yükseköğretim Kurulu Ve Üniversite Bütçelerinin Hazırlanması	43
9.4. Yükseköğretim Bütçesinin Uygulanması	44
9.5. Yükseköğretim Faaliyet Raporları İle Kesin Hesabın Çıkarılması Ve Görüşülmesi	45
9.5.1. Faaliyet Raporları	45
9.5.2. Kesin Hesaplar.....	46
10. DİĞER KONULAR.....	48
10.1. Bazı Öğretim Dallarında Yükseköğretime Girişin Ve Mezuniyet Sonrası Meslek İcra Etmenin Şartlara Tabi Tutulması	48
10.2. Yeni Kurulan Üniversitelerin Yapılandırılmalarına Destek Olunulması.....	49
10.3. Bazı Üniversitelerin Lisansüstü Ağırlıklı Eğitim Yapar Kurumlar Haline Getirilmesi	49
10.4. Meslek Yüksek Okullarını Cazip Hale Getirmek.....	50

10.5. Üniversitelerde Güzel Sanatlar Müzik Ve Spor Geliştirici Ölemler Almak	51
10.6. Üniversitelerin İçine Yabancı Dil Köyleri Kurulması	52
SONUÇ	53

GİRİŞ

Yükseköğretim konusunu birçok yönleriyle ele alarak incelemek mümkündür. Böyle bir kapsamlı çalışmada, yükseköğretimle ilgili konuları esas olarak iki ana başlık altında toplamak gerekir. Birinci ana başlık altında; dünyadaki yükseköğretimin genel gidişi ele alınarak konulara uluslararası perspektiften yaklaşılmaya çalışılır. İkinci ana başlık altında da, Türkiye'deki yükseköğretimin sorunları irdelenmeye çalışılır.

Tabii ki yükseköğretimde yapılacak böylesine geniş bir çalışmada, her iki ana başlık kapsamında ele alınacak konular ayrıntılı bir şekilde irdelenir. Ancak bu çalışma biçimi, daha çok eğitimcileri ilgilendiren bir çalışma şeklindedir. Çalışma ile politika düzenleyicilerine hitap etmek istediğinde ise, dikkatleri dağıtmamak için ister istemez konuyu sınırlandırmak gerekmektedir.

Biz de bu kısa çalışmayı daha çok politika düzenleyicilerine yönelik olarak hazırlamayı arzu ettiğimiz için, ikinci yolu seçmiş bulunmaktayız. Yani daha çok Türkiye'de bugünkü yükseköğretim alanında karşılaşılan başlıca sorunlara, genel olarak değinmiş bulunmaktayız.

Türkiye'deki yükseköğretimin sorunları ele alındığında, yine iki tür yazım şeklini uygulamak mümkündür. Birinci yazım şeklinde, hemen hemen her soruna ayrıntılı olarak değinmek gerekir. Bunu yaparken de, yükseköğretimin konuyla ilgili rakamlarına geniş çapta yer verilmeye çalışılır. Tabii ki bu şekil, çalışmanın kapsamını yine çok genişletir. İkinci yazım şeklinde ise, rakamlara çok az yer verilerek ve yükseköğretimin esas olarak üzerinde durulması gereken konuları ele alınarak, çalışmanın daha rahat bir şekilde okunması sağlanmaya çalışılır. Bizim buradaki amacımız, yoğun iş yükü altında olan politika düzenleyicilerine oldukça öz ve rapor türünden bilgi sunmak olduğu için, konuları rakamlardan mümkün olduğunca uzak tutmaya ve çalışma içinde yükseköğretimin en önemli sorunlarına değinmeye çalıştık.

Hal böyle olduğunda yüksek öğretimin bugünkü başlıca sorunlarını;

-Günümüz Türkiye'sinde yükseköğretime olan yoğun talebin karşılanmasında yükseköğretim hizmet arzının artırılması,

-Toplumun ve ilgili kişilerin sürekli gündemini oluşturan yükseköğretime giriş sisteminin değiştirilmesi,

-Yine üniversitelerin tartışılan ve en önemli sorunlarından birini meydana getiren yükseköğretimin finansmanı,

-Hiçbir zaman ihmal edilemeyecek olan ve üniversiteleri çağdaş üniversite yapmada üzerinde durulması gereken yükseköğretimde kalitenin yükseltilmesi,

-Tartışılması hiç bitmeyen ve her zaman güncelliğini koruyan Yükseköğretim Kurulunun yeniden yapılandırılması,

-Üniversitelerin eleştirilen merkeziyetçi idari yapıları,

-Günümüzde yine yükseköğretimin en önemli sorunlarından birini oluşturan yükseköğretimin stratejik plan ve programlarının hazırlaması, bütçelerin düzenlenmesi ve harcama sonrası hesap vermesi,

şeklinde sıralamak mümkündür.

Özellikle değinilen sorunlardan yükseköğretimin finansmanı ve yükseköğretime giriş sistemi konusu, günümüzün en tartışmalı konularından birini meydana getirmektedir. Bu bakımdan değinilen iki konunun tartışmalı yanlarına ayrıntılı değinmek ve sözü edilen konular üzerinde model önerilerinde bulunmak suretiyle, ileride bu yönde alınabilecek kararlarda yardımcı olunabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle de, gerek yükseköğretimin finansmanı ve gerek yükseköğretime giriş sistemine ilişkin olarak iki model ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Yükseköğretimde stratejik plan ve program yapma, bütçe tanzim etme ve denetlenme konusunda, yasal olarak yerine getirilmesi gereken bazı yükümlülükler bulunmaktadır. Çünkü mevzuatımıza yeni giren Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, stratejik planlar yapma, yıllık eylem planları gerçekleştirme ve kaynakların harcama sonrası denetimlerine önem verme suretiyle, kamu harcamalarının etkin, verimli ve ekonomik kullanımlarını sağlamak istemektedir. Kanunun yeni olması nedeniyle de, gerek Yükseköğretim Kurulunun gerek üniversitelerin bu yönde ne yapmaları gerektiğinin açıklığa kavuşturulmasında yarar görülmektedir. Bunu sağlama bakımından da bu konuya çalışma içinde ayrıntılı olarak yer verilmeye çalışılmıştır.

Diğer konular da, çalışmanın sınırını fazla taşımadan ve kendi düşüncelerimiz doğrultusunda ele alınmıştır.

Doğal olarak sosyal bilimler alanında ortaya konmuş olan düşünceler, müspet bilimler alanında olduğu gibi hiçbir zaman kesinlik göstermez. Burada ortaya konulmuş olan görüşlerin, bu bakımdan doğal olarak olumlu yanları bulunduğu gibi tartışılacak tarafları da bulunacaktır. Gayemiz konuları tartışmaya açmak ve ileride gerçekleşmesi göz ardı edilemeyecek görüşlerin tartışılması olduğuna göre, görüşlerimizin tartışılması da bizi amacımıza ulaştırmış olacaktır.

1. YÜKSEKÖĞRETİM HİZMET ARZININ ARTIRILMASI

Günümüzde yükseköğretim kurumlarına olan talep çok büyük boyutlara ulaşmış bulunmaktadır. Yükseköğretim çağ nüfusundaki artış oranlarında biraz düşme eğilimine girilmesine rağmen, yine de önümüzdeki yıllarda yükseköğretim kurumlarına olan talebin artarak süreceği tahmin edilmektedir. Mevcut olan talebin olması gereken düzeyde karşılanabilmesi için, her şeyden önce yükseköğretim kurumlarındaki kapasitenin artırılması gerekmektedir.

Kapasite artırmanın çeşitli yolları bulunmaktadır. Nitekim son zamanlarda bu amaçla ülkenin çeşitli yörelerinde üniversiteler kurma gayreti içine girilmiştir. Bu tür girişimlerin o yörelerin gelişimi bakımından kuşkusuz birçok yararları olacaktır. Ancak yükseköğretim hizmetinin amaçlarından biri de, görgü ve kültürlerinin gelişebileceği bir ortamda öğrencilerin eğitim yapmalarını sağlamaktır. Yoksa öğrencilere sadece eğitim yaptıkları alanlarla ilgili bilgi yüklemek, onların gerçek anlamda yükseköğrenim yapmış olmalarını sağlamaz. Öte taraftan günümüzde öğretim elemanı sıkıntısı had safhada iken, gelişmemiş bölgelerde kurulmuş ve kurulacak yükseköğretim kurumlarına, öğretim elemanı bulabilmek, oldukça güç hatta imkânsız olacaktır. Kaldı ki, yeni baştan yükseköğretim kurumları kurmanın maliyeti de oldukça fazladır. Bu ve bunun gibi nedenlerle yükseköğretim kurumlarında kontenjan artırırken, mümkün olduğunca az maliyetle amaca ulaşabilecek ve yukarıda sıralanan sakıncaların doğmayacağı bazı yolları aramak gerekir. Sözü edilen paralelde kontenjan artırımının sağlanabilmesi için, düşünülebilecek yolları şu şekilde özetlemek mümkündür:

1.1. Verimli Eğitim-Öğretim Yapabilme Büyüklüğü-Nün Üzerine Çıkmış Üniversitelerin Kapasite Yaratıla-Rak Bölünmeleri

Genelde üniversitelerin optimum verimlilik sağlayacak şekilde eğitim-öğretim yapabilme büyüklüğü, maksimum on bin öğrenci dolaylarındadır. Sözü edilen büyüklüğün üzerine çıkmış ve özellikle birden fazla yerleşim alanına yayılmış üniversitelerde, koordinasyon eksikliğinin ortaya çıkması ve maliyet fazlalığının doğması gibi bir takım sakıncalar belirmektedir. Bugün ülkemizde daha çok üç büyük ilde bulunan üniversitelerin büyüklüğü, bu rakamın üç hatta dört katına ulaşmış bulunmaktadır. Doğal olarak bu durum, üniversitelerin verimliliğini oldukça düşürmektedir. Öte yandan söz konusu üniversiteler, birkaç yerleşim yerine ve hatta birkaç şehre yayılmıştır bulunmaktadır. Bu da üniversitelerin verimli eğitim-öğretim yapabilme faaliyetlerinin önemli ölçüde düşmesine neden olmaktadır.

Böyle bir büyüklük ve dağınıklık dolayısıyla eğitim-öğretimdeki verimliliği düşen üniversiteleri etkin, ekonomik ve verimli şekilde çalıştırabilmek için, üniversitelerin yönetim ve eğitimini yeni organizasyonlarla işler hale getirmek gerekmektedir.

Yönetebilme büyüklüğünün üzerine çıkmış üniversiteleri bölmek suretiyle yönetebilir büyüklüklere getirmek ve bu organizasyonu yaparken de bölünen üniversitelerin içine talebi yüksek olan ve öğretim üyesi sıkıntısı çekilmeyecek bazı fakülte ve yüksekokullar eklemek, sanırım düşünülebilecek bir yol olacaktır. Bu değişimi gerçekleştirirken kökleşmiş ve isim prestijine sahip üniversitelerin, bölünme nedeniyle doğacak isim avantajını kaybetme tepkisini giderebilmek için de, Paris Üniversitesinde olduğu gibi Paris Üniversitesi I ve Paris Üniversitesi II şeklinde, bölünen üniversitelerin adlarını rakamlandırmak mümkündür.

Böyle bir organizasyon şekli şu yararların gerçekleşmesini sağlayacaktır:

- Üniversiteler daha küçük boyutlara ineceği için, yükseköğretim kurumlarında yönetim daha kolaylaşacak ve dolayısıyla eğitim-öğretimin kalitesi de yükselmiş olacaktır.

- Gereken büyüklüğün üzerine çıkmış üniversitelerin bazı bölümlerinde, olması gerekenin üzerinde öğretim üyesi bulunmaktadır. Sözü edilen organizasyon şekline gidilirken, mevcut öğretim üyesinin bir kısmının yeni kurulacak birimlere kaydırılmasıyla, öğretim üyesi için daha az para harcanmak suretiyle eğitim-öğretim yapma imkânı sağlanabilecektir.

- Bu yeni yapılanmanın getireceği esas yarar ise, yeni kontenjanların yaratılması olacaktır.

1.2. Verimsiz Çalışan Bazı Kamu Kurumları Tesislerinden Yararlanılarak Yeni Üniversitelerin Kurulması

Yeni gelişmeler sonucunda günümüzde bazı kamu kurumları fonksiyonlarının büyük bir kısmını kaybetmiş ve dolayısıyla verimsiz çalışan kurumlar haline gelmiştir. Bu tür kuruluşların bazıları, büyük miktarlarda harcama yapmadan bir yükseköğretim kurulu haline dönüştürülme imkân ve tesislerine sahiptir. Bu gibi kamu kurumlarından ülke açısından daha verimli sonuçlar alabilmek ve yükseköğretimdeki kapasite sıkışıklığını biraz olsun giderebilmek için, bunlardan gerekli imkâna sahip kurum ve tesislerden bazılarını yükseköğretim kurumları şekline çevirmek veya bunların mevcut imkânlarını üniversitelere devir etmek, sanırım savunulabilecek bir çözüm şekli olacaktır. Ankara'da Orta Doğu Üniversitesi yanında bulunan Şap Enstitüsü ile Maden Teknik Arama Enstitüsü tesislerinin, kurulmasının yerinde olacağı düşünülebilecek bir Ankara Teknik Üniversitesine devir edilmesi buna örnek olarak gösterilebilir.

Bu değişikliğe gitmekle de şu yararlar sağlanabilir:

- Örnek olarak verilen bu iki kurumda modern bir üniversite olabilecek her türlü imkân bulunmaktadır. Böylece çok az ilk tesis harcamasıyla, çağdaş bir üniversiteye sahip olunabilecektir.

- Özellikle üç büyük ilimizde bulunan üniversitelerimizin bazı fakülte ve bölümlerinde yeterli sayının üzerinde öğretim üyesi bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, kadro bulamadıkları için buldukları kurumlarda yükselme olanaklarına sahip olamamaktadır. Bu durumda olan öğretim üyelerinden bir kısmı, yeni kurulacak yükseköğretim kurumlarına geçmek isteyebileceklerdir. Yeni kurulacak yükseköğretim kurumlarına geçecek öğretim üyelerine, kendi kurumlarında zaten ücret ödendiğinden, bu tür düzenleme sonucunda oralarda yapılacak eğitim-öğretimin maliyetlerinde çok fazla bir artma olmayacaktır. Öte taraftan, yükselmeleri yapılarak kurum değiştiren öğretim üyeleri daha fazla tatmin olacakları için verimlilikleri artacaktır.

- Böyle bir organizasyonla oldukça büyük sayıda kontenjan artırımını sağlanabilecektir.

- Sözü edilen iki enstitünün halen yerine getirdikleri görevler, kurulması yerinde olacağı ileri sürülen üniversiteye devir edilebileceğinden, o kurumların bugünkü görevlerinin yerine getirilmesinde de herhangi bir aksama olmayacaktır. Aynı zamanda bu kuruluşlarda, daha az maliyetle daha kaliteli hizmet sağlanmış olabilecektir.

Örnek olarak ileri sürülen bu uygulamaya, önce üç büyük şehirden başlanması ve daha sonra da olanakları müsait olan diğer illere doğru kaydırılması gerekir. İncelendiği takdirde Türkiye’de aynı durumda olan bir çok kurumun var olduğu görülecektir. Doğal olarak bunun sonucunda tahminin üzerinde kapasite artışının sağlanması mümkün olabilecektir.

1.3. Vakıf Üniversitelerinin Desteklenmesi Yoluyla Kontenjan Yaratılması

Kamu maliyesinde bir hizmetin kamu hizmeti olup olmadığının tespitinde çeşitli kıstaslar kullanılır. Bu kıstaslardan en önemlisi ve genelde kabul göreni, yapılan hizmetten toplumun da yararlanması halidir. Yükseköğretim hizmeti yapan vakıf üniversitelerinin yapmış oldukları hizmetlerin yararlarının belirli bir kısmı topluma aittir. Çünkü bu hizmetler, toplumun düzeyini yükseltir. Hizmetin yararının bir kısmı ise, o hizmetten yararlanan kişilere yarar sağlar. Kamu maliyesinde teorik olarak bu tür hizmetlere yarı toplumsal hizmet denilmektedir. İleride yükseköğretimin finansmanı kısmında daha ayrıntılı olarak görüleceği gibi, hizmetin topluma yararı olan kısmının finansmanının kamu kesimi tarafından vergilerle karşılanması gerektiği teorik kuraldır. Ancak, vakıf üniversiteleri yarı kamusal hizmet sunmasına rağmen, bu gün genelde vakıf üniversitelerine yapılan Hazine yardımları çok küçük boyutlarda bulunmaktadır. Yani vakıf üniversitelerinin kamu tarafından gerçek anlamda desteklendiği ifade edilemez.

Günümüzde yükseköğretime olan talebin sadece devlet üniversiteleri tarafından karşılanması mümkün bulunmamaktadır. Bu bakımdan kapasite geliştirilmesinde vakıf üniversitelerinden de yararlanması gerekmektedir.

Oysa kapasiteleri bakımından karşılaştırıldığında, halen vakıf üniversitelerinin toplam üniversite büyüklükleri içindeki büyüklüğü çok küçük boyutlarda bulunmaktadır. Yani vakıf üniversitelerinin üniversiteler içindeki payı, yüzde 10 dolaylarına dahi ulaşmamıştır. Bu bakımdan vakıf üniversitelerinin tüm üniversiteler içindeki payının; kendilerine yapılan Hazine yardımlarının çoğaltılması, verimsiz çalışan bazı kamu kurumları ile boş kamu arazilerinin uygun şartlarla bu üniversitelere devri ve vergi politikaları yoluyla vakıf üniversitelerinin desteklenmesi gibi önlemlerle, söz konusu oranın en aşağı yüzde 20'ler dolayına çıkarılması gerekmektedir.

Günümüzde vakıf üniversiteleri, birçok bakımlardan eleştiri konusu yapılmaktadır. Yapılan eleştiriler ve ileri sürülen iddialara verilebilecek cevaplar şu şekilde özetlenebilir:

- Devlet üniversiteleri öğretim üyelerinin büyük bir kısmını vakıf üniversitelerinin çektiği ve böylece devlet üniversitelerinin hatırı sayılır şekilde kan kaybını uğradığı, bir iddia olarak ileri sürülmektedir. Ancak ortaya konulmuş olan bu sorun, vakıf üniversitelerin bizzat yaratmış olduğu bir sorun olmayıp, devlet üniversitelerinde uygulanan ücret politikasının düşüklüğünden kaynaklanmaktadır.

- Vakıf üniversitelerine yönelik yapılan diğer bir eleştiri de, vakıf üniversitelerine çok büyük tutarlarda devlet yardımı yapıldığı ve bunun sonucunda da devlet üniversitelerine ayrılan kaynakların yetersiz kaldığı, şeklinde yapılan eleştiridir. Vakıf üniversitelere yapılan hazine yardımlarının tutarları yardımların yapılmaya başlandığı tarihten bu yana incelendiğinde, gerçeklerin hiç de böyle olmadığı görülecektir. Vakıf üniversitelerine büyük tutarlarda yardım yapıldığı iddiasının yanılığısı, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun ek 18. maddesindeki ifadedden kaynaklanmaktadır. Bu maddede söz konusu olan yüzde 30 oranı, ilgili maddeye göre hesaplanacak Hazine yardımının üst sınırını ifade etmektedir. Oysa yukarıda değinildiği gibi en yüksek oran hiçbir şekilde uygulanamamış ve yardımlar söz konusu olan oranın çok altında gerçekleşmiştir.

Esasen vakıf üniversitelerine yapılan yardım şeklinde bazı değişiklikler yapılmalıdır. Bu konu ileride üniversitelerin finansmanı ele alındığında ayrıca belirtilmeye çalışılacaktır.

- Vakıf üniversitelerine yapılan diğer bir eleştiri de, bu üniversitelerin ÖSYM sınavları sonucunda çok düşük puanla öğrenci aldığı ve böylece yükseköğretimin kalitesini düşürdüğü eleştirisidir. Bu eleştiri esas olarak vakıf üniversitelerinden kaynaklanan bir sorun olmayıp, ortaöğretimin yeterli kalitede öğrenci yetiştirememesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü ÖSYM sınavlarında ortalama olarak, matematik alanında sorulan soruların yüzde 12-15'i ve sosyal alandaki soruların ise yüzde 20- 25 dolaylarındaki bir kısmının doğru şekilde cevaplandırıldığı görülmektedir. Bu sonuçlar da, sorunun vakıf üniversitelerinin bir sorunu olmadığı ve bunun ortaöğretimdeki kalite yetersizliğinden kaynaklandığını açık şekilde göstermektedir.

- Vakıf üniversitelerine devlet arazileri tahsis edildiği de ayrı bir eleştiri konusu yapılmaktadır. Oysa yapılan tahsisler kira karşılığı yapılmakta ve bu da devlete bir gelir kaynağı olmaktadır. Kaldı ki, yapılan tahsisler o bölgeleri geçekondü bölgesi olmaktan kurtarmakta ve tahsis edilmiş alanlar yeşillendirilmektedir.

- Vakıf üniversitelerinin bugün özel kesim yükseköğretim kurumları gibi çalışmakta olduğu, yani söz konusu üniversitelerde kâr amacının ön planda tutulduğu ve üniversite gelirlerinin bir kısmının vergisiz bir şekilde üniversite kurucularına aktarıldığı iddiası da, bu üniversitelere yapılan eleştiriler arasında yer almaktadır. Bu iddianın bazı vakıf üniversiteleri için kabul edilebilir bir iddia olduğunu kabul etmemek mümkün değildir. Ancak bunlar, uygulamadan gelen yanlışlıklardır. Kabul edileceği gibi uygulamadan gelen bu tür yanlışlıklar, yapılması gerekenin yapılmamasını gerektirmez. Alınacak çeşitli önlemlerle bu gibi yanlışlıkların giderilmesi mümkündür.

Görüldüğü üzere vakıf üniversitelerine yapılan eleştirilerin bir kısmının vakıf üniversitelerinin bizzat kendilerinden kaynaklanan sorunlar olmadığı ve bir kısmının da uygulamalardaki aksaklıklardan ileri geldiği görülmektedir.

Vakıf üniversitelerinin gerekliliğini şu iki nedenle savunulabiliriz:

- Vakıf üniversitelerinde eğitim-öğretim gören öğrencilerin çok büyük bir kısmının gelir düzeyi yerinde olan ailelerin çocukları olduğu, bu kişilerin Türkiye’de yükseköğretim yapma imkânı bulamadıkları takdirde çoğunun yurt dışına çıkabilecekleri ve öğrencilerin yurt dışına çıkışını vakıf üniversitelerinin önlediği, bunun da oldukça büyük rakamlara ulaşan döviz kaybına uğramayı engellediği;

- Yurt dışına gitmeyip vakıf üniversitelerinde öğrenim görenler de, devlet üniversitelerde yer boşaltarak o yerleri daha düşük gelirli ailelerin çocuklarına bıraktığı;

dikkate alındığında, vakıf üniversitelerin ne derece yerinde bir girişim olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

2. YÜKSEKÖĞRETİME GİRİŞ SİSTEMİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ

Ülkemizde genç nüfusun fazlalığı ve buna karşılık yükseköğretim hizmet arzının yeterli olmaması, yükseköğretime girişte uygulanan bugünkü sınav sistemini ortaya çıkarmıştır. Yapılan giriş sınavları, bilgili öğrencilerin seçiminde önemli bir rol oynamakla birlikte, sınavların beraberinde getirdiği bazı sakıncalar da mevcut bulunmaktadır. Bu bakımdan bu sınav sistemi, uzun süredir yapılmakta olan tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle son günlerde üniversiteye giriş sınav sistemi üzerinde yapılan tartışmalar daha da yoğunlaşmaktadır.

Bu tür tartışmaları sistematik bir hale sokmak ve yeni bir sistemin getirilmesine yardımcı olmak amacıyla, yükseköğretime giriş sistemi üzerine bir model önerisinde bulunulması gereklidir, denilebilir. Doğal olarak model kavramı, çok iddialı ve üzerinde tartışılması gereken bir kavramdır. Ortaya konulmuş olan her model, kuşkusuz başka tartışmaları da beraberinde getirir. Hele ortaya konulmuş olan model taslakları sosyal yaşamla ilgili olduğunda, savların kesinlik ifade ettiğini daha ihtiyatlı olarak kabul etmek yerinde olur.

Ancak ülkenin önemli konularında, model taslakları ileri sürerek ortaya çıkabilecek görüşlere yardımcı olunması da gerekmektedir. Bu nedenle böyle bir düşünce, bizi yükseköğretime giriş sistemi üzerinde bir model taslağı ileri sürülmesinde cesaretlendirmiş bulunmaktadır. Doğal olarak önerilen sistem, üzerinde yapılan tartışmalar ve karşı önerilerle gelişecektir.

Çalışmamızın yükseköğretime giriş konusunu iki alt başlık altında açıklamak gerekir. Burada birinci kısımda, yükseköğretim sisteminin beraberinde getirmiş olduğu güncel sorunlar ortaya konulmaya çalışılacaktır. İkinci kısımda ise, belirtilen sorunlar karşısında ne yapılması gerektiği ana hatlarıyla belirtilecektir.

2.1. Yükseköğretime Giriş Sınavlarının Yaratmış Olduğu Sakıncalar

Bugünkü yükseköğretim sınav sisteminin birçok sakıncası bulunmaktadır. Bu sakıncaları kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Sınava hazırlanma, ortaöğretimin son iki yılında öğrencileri dershanelere bağlamakta ve bunun sonucunda da okulların son iki yılında gerçek anlamda eğitim yapılamamaktadır. Dolayısıyla bu durum, ortaöğretimin kalitesini çok düşürmektedir. Örneğin, yukarıda da değinildiği gibi, son yıllarda sınavlarda sorulan doksan sayısal soruda ortalama doğru cevap sayısı yüzde 10-15 dolaylarında kalmaktadır. Diğer alanlarda sorulan sorulardaki doğruluk oranları bundan pek farklı değildir. Doğal olarak bu sonuçlar, ortaöğretimin yeterli düzeyde eğitim verememesinden kaynaklanmaktadır. Oysa yükseköğretimin başarısı, esas olarak ortaöğretimdeki eğitim düzeyi ile yakından ilişkilidir

- Her yıl 1,5 milyondan fazla kişinin yükseköğretim sınavları için başvurduğu, başvuranların büyük bir kısmının dershanelere devam ettiği ve bu olayın lise ikinci sınıftan itibaren başladığı görülmektedir. Dershane ücretlerinin yüksekliği dikkate alındığında, sınav sistemi çok büyük tutarlara ulaşan bir kaynağı okul dışı eğitime kaydırmaktadır.

- Günümüzde eğitimin yönü, öğrencilere bilgi yükleme yönünden düşünme yeteneği vermeye doğru kaymaktadır. Uygulanmakta olan sınav sistemi ise, eğitimi bilgi vermeye doğru yönlendirmektedir. Çarpıcılığı olması nedeniyle burada, 1992 yılında Fransız lise bitirme sınavlarında sorulan bir tarih sorusu ile ÖSS de aynı alanda sorulması olası olan bir

soruyu karşılaştırmadan geçmemek gerekir. Fransız lise bitirme sınavında sözü edilen soru, “Arap-İsrail Savaşının ekonomik ve sosyal sonuçlarını tartışınız.” biçiminde olmuştur. Buna karşılık ÖSS de sorulan soruların çoğu bilgi ölçme biçiminde olmaktadır. Örneğin, “Çaldıran Savaşı aşağıdaki tarihlerden hangisinde yapılmıştır.” gibi.

- Sınavlarda yabancı dilin sınav sonuçlarına her hangi bir etkisinin olmaması, orta öğretim kurumlarında öğrencilerin yabancı dil öğrenme gayretlerini engellemektedir. Bu da, günümüzde çok büyük ihtiyaç olan yabancı dil öğrenimini büyük çapta aksatmaktadır.

- Üniversiteye giriş sınavları, öğrencileri psikolojik bakımdan olumsuz yönde etkilemekte ve bu etkilenme birçok kişide kendini uzun süre hissettirmektedir.

- Sınav esaslarının tespiti, sınavların yapılması ve sınav değerlendirmelerinde zaman zaman yapıldığı ileri sürülen hatalar, sistemi tartışılır hale getirmektedir.

- Soru bankasında mevcut olan soru tür ve sayılarını istenildiği gibi artırmak artık hemen hemen imkansız olduğu için, sınavlarda daha çabuk cevaplama değer kazanmakta ve bu da dersaneleri ön plana çıkarmaktadır.

- Sınava giren öğrencilerin geleceği, sadece yapılan bir sınava bağlanmaktadır.

- Öğrenciler, çoğu zaman istemedikleri alanlarda ve yerlerde öğretim yapma zorunda kalmaktadır.

Sözü edilen sakıncalar bunlardan bazılarını oluşturmaktadır. Bu sakıncaları daha da çoğaltmak mümkündür.

2.2. Yükseköğretime Giriş Modeli

Yukarıda sıralanan sorunları giderebilmek için XV’inci Milli Eğitim Şurasında, tarafımdan bir yükseköğretime giriş modeli sunulmuştur. Söz konusu öneri, önce Şuranın Yükseköğretime Giriş adlı alt komisyonunda tartışılmış ve genelde olumlu karşılanmıştır. Daha sonra da model, Şura Genel Kurulunda anlatım konusu yapılmıştır. Genel Kurul, yapılan anlatım üzerine, modelin değerlendirilecek bir öneri olduğunu ve ileride değerlendirilmesinin yerinde olacağını kararlaştırmıştır.

Söz konusu modelin ana hatları şöyledir:

- Ortaöğretim, yine on bir yıl olmalıdır. Yani on bir yıl eğitim görmüş olanlar, ortaöğretim mezunu olarak kabul edilmelidir. Diğer bir ifadeyle on bir yıllık eğitimlerini tamamlayanlar, ortaöğretime bitirmenin tüm olanaklarına sahip olmalı ve iki yıllık meslek yüksekokullarına girebilme hakkına sahip olmalıdır.

~ Dört yıllık yükseköğretim kurumlarına girmek isteyenler ise, bir yıl süreli eğitim yapmak üzere kurulacak “Üniversiteye Hazırlık Okulları” na devam etmelidir.

Hazırlık okulları, Milli Eğitim Bakanlığı ve okul olma şartlarını yerine getirecek dersaneler ile üniversiteler tarafından kurulmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı hazırlık okulları ücretsiz, muhtaç ve başarılı öğrencilere öğrenim kredisi verilmesi şartıyla diğer hazırlık okulları ücretli olmalıdır. Hazırlık okullarına dönüşecek dersanelere bazı vergi avantajları ile Hazine arazi tahsisi gibi mali destekler sağlanmalıdır.

- Hazırlık okullarındaki eğitim, girilmesi istenilen alanların alt yapısını oluşturacak alanlar doğrultusunda yapılmalıdır. Örneğin, mühendislik fakültelerine girmek isteyenler fen; ekonomi öğrenimi yapmayı arzu edenler Türkçe-matematik ve yabancı dil eğitimine kaydolmak düşüncesinde olanlar da sosyal alanlarında bir yıl eğitim görmelidir.

- Hazırlık okulunda öğrenim gören öğrencilere ÖSYM tarafından yıl içinde bir ara sınav ve yıl sonunda da final sınavı yapılmalıdır. Bu sınav sonuçları, yükseköğretim kurumlarına girişte esas olmalıdır. Sınavlarda başarılı olamayanlar, ertesi yıl tekrar hazırlık okullarına devam edebilmelidir.

-Yerleştirme, bugün olduğu gibi yine ÖSYM tarafından yapılmalıdır.

2.3. Ortaya Konulan Modelin Yararları

Ana hatlarıyla ortaya konmaya çalışılan modelin yararlı yanları şu şekilde özetlenebilir:

- Dünyanın birçok ülkesinde ve son zamanda bizde olduğu gibi ortaöğretim, bir yönüyle on iki yıla çıkarılmış olacaktır.

~ Öğrenciler ortaöğretimin son yıllarında aynı anda hem okula hem de kurslara gitme zorluklarından kurtulacak ve kurs öğretimi okul haline gelecektir.

- Öğrenciler, üniversitelere alanlarında daha iyi yetişmiş olarak geleceklerdir.

- Üniversiteye girme, sadece tek bir sınava bağlı kalmayacaktır.

- Ödeme gücü yerinde olmayan aileler, çocuklarını Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılacak olan hazırlık okullarına gönderebilecek ve böylece ağır bir mali yükten kurtulmuş olacaktır.

- Köklü eğitim veren kurumsallaşmış dersaneler, sistem değişikliğinden mağdur olmayacaktır. Hatta, kendilerine vergi indirimi ve buna benzer diğer bazı mali imkanlar sağlanabileceğinden, bugüne oranla daha fazla imkana kavuşacaktır.

-Sistem, eğitimi bilgi vermeden düşünme yeteneği edindirme yönüne doğru kaydırılmış olacaktır.

- Döner sermaye gibi kurumların sınavlara hazırlık okulları açmaları nedeniyle, üniversitelerin mali olanakları artacak ve üniversiteler daha kaliteli yükseköğretim yapma olanaklarına kavuşacaktır.

- Fen liseleri türünden kaliteli eğitim yapan okullardan kaçış önlenecektir.

- Meslek liselerinin üniversiteye giriş sorunu böylece kendiliğinden çözülecektir.

Özellikle sosyal alanlarda ortaya konmuş olan yeni sistemlerin, doğal olarak bazı yararlı ve tartışılabilir yanları bulunabilir. Yukarıda önerilen sistemin yararlı yanları, kanımızca uygulanmakta olan sisteme göre daha fazladır. Bu bakımdan sisteme yapılacak eleştirileri göze almak gerekmektedir.

Günümüzdeki yükseköğretime giriş sistemini iyileştirme amacıyla yapılan bazı öneriler, mevcut uygulamaları daha tartışılır hale getirmektedir. Örneğin, yapılan sınavları ortaöğretim kurumlarının üç sınıfına yaymak, öğrencileri dershanelere daha bağımlı hale getirecek ve bir bakıma ortaöğretim tamamen bir yana bırakılmış olacaktır. Diğer yandan ortaöğretim kurumlarındaki başarıların sınav sonuçlarına katılması türünden olan görüşler, teorik olarak kabul edilmesi gereken bir öneridir. Ancak böyle bir uygulamayı gerçekleştirmek için, tüm öğretim kurumlarının aynı düzeyde olması gerekir. Kadı ki ortaöğretime bitirme ile yükseköğretime giriş sınavlarının yapılması arasında geçen sürenin çok kısa olması, ortaöğretim başarı puanlarının işlenmesi ve denetimini çok güçleştirmektedir.

Önerilen sistem, sözü edilen türden olan bazı sakıncaları da, sanırız önlemiş olacaktır.

3. YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANI

Türkiye’de eğitim, ülkenin en önemli sorunlarından birisini meydana getirmektedir. Çünkü, Türkiye’de 0-24 yaş grubu yaklaşık 40 milyona ulaşmaktadır. Bu rakam, ülkenin toplam nüfusunun yüzde 60 dolayında bir kısmını oluşturmaktadır. Eğer Türkiye sözü edilen bu genç nüfusu yeterli düzeyde eğitebilirse, kuşkusuz dünyanın önde gelen devletlerinden biri olacaktır. Ancak bu kişilere yeterli düzeyde bir eğitim verilemediği takdirde, genç nüfus iki bakımdan Türkiye için büyük tehlike oluşturacaktır. Bunlardan biri, nüfusun yaşlanması halinde ortaya çıkacaktır. Gençken kendisinden yararlanılamayan kişiler, yaşlandıklarında sadece tüketici olacaktır. İkincisi de, yetiştirilememiş gençliğin potansiyel bir tehlike olmasıdır. Yani ülkede yaşanan her olumsuz olayın altında yeterince eğitilmemiş gençlik görülecektir.

Eğitimin ülke için çok büyük önemi bulunmasına rağmen, bugüne kadar eğitim için yeterli kaynak ayrıldığı ve ayrılan kaynakların da verimlilik ilkelerine göre harcandığı söylenemez. Geçmiş elli yıla bakıldığında, eğitim ve sağlıktan oluşan ve beşeri sermaye olarak ifade edilebilecek bu alana, gayri safi milli hasılanın sadece yüzde 5’i dolaylarında kaynak ayrılmıştır. Buna karşılık eğitime göre ikinci planda sayılabilecek fiziki yatırımlar için, gayri safi milli hasılanın yüzde 25’ine yaklaşan oranda kaynak tahsis edilmiştir. Bugün ekonomik ve sosyal sıkıntıların temelinde, esas olarak bugüne kadar eğitim ve sağlık alanına yeterli kaynak ayrılmaması yatmaktadır.

Yükseköğretim eğitimin lokomotif olduğu gibi, ülkenin ekonomik ve sosyal yaşamının da temelini meydana getirir. Yukarıda sözü edilen kaynak sıkıntısı, geçmiş ve içinde bulunduğumuz yıllarda yükseköğretim için de geçerli olmuştur. Yükseköğretime ayrılan kaynakların, gayri safi milli hasıla ve bütçe içindeki payları çok yetersiz kalmıştır.

Konunun önemi göz önüne alınarak, bundan önceki yıllarda bu konuda bazı çalışmalar yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur. Son olarak da, Yükseköğretim Kurulu tarafından hazırlanmış olan “ Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi” adlı taslak raporda, yükseköğretimin finansmanı konusuna geniş yer verilmiştir.

Ele alınan her konuda olduğu gibi yükseköğretimin finansmanı konusuna da tek bir yönden bakmamak gerekir. Konuya değişik yönlerden yaklaşmak daha gerçekçi sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Ele alınması gereken değişik yönlerden birisi, yükseköğretim hizmetinin teorik yapısı ve bu hizmetin nasıl finanse edilmesi hakkında ortaya konmuş olan teorik görüşlerdir. Çünkü her alanda olduğu gibi bu alanda da ortaya konmuş olan teorik görüşler, önerilerin tutarlı olmasını sağlamada bizlere bazı yararlar sağlayacaktır. Diğer bir yaklaşım ise, dünya ülkelerindeki uygulamalardan yararlanmaktır. Bu da, bir tecrübeyi ortaya koyması yönünden sonuca gitmede yararlı olabilecektir. Üçüncü ve gerçekçi bir yaklaşım ise, ülke koşullarıdır. Sadece teorik görüşler ve içinde bulunulan ülkenin şartlarına uymayan yabancı ülkelerdeki uygulamalar tek yönlü olarak dikkate alındığında, yapılan öneriler genelde bir hayal ürünü olarak kalacaktır.

Geçmiş çalışma ve deneyimlerden yararlanmak suretiyle biz de değişik yönlerden konuya bakmanın yerinde olacağını düşünerek, böyle bir çerçeve içinde bir yükseköğretim finansman modeli önermenin yerinde olacağını düşünmüş bulunuyoruz.

Bu nedenle önerimize, yükseköğretim hizmetinin teorik esasına değinerek ve bu hizmetin teorik olarak nasıl finanse edilmesi gerektiği konusunda ileri sürülen düşünceleri ortaya koyarak başlayacağız. Daha sonra da, yabancı ülkelerde yükseköğretim hizmetinin nasıl finanse edildiğini kısaca aktarmaya çalışacağız. Üçüncü olarak da, ülke gerçeklerini dikkate alacağız. Bu üç tür yaklaşım doğrultusunda ve ülke mevzuatını da dikkate

olarak, Türkiye’de nasıl bir yükseköğretim finansman modelinin olabileceğini belirleyeceğiz.

Esasında bu önerimiz, sadece bize ait olan ve daha önce hiç ele alınmamış bir konu değildir. Yükseköğretimin finansmanı konusu, biraz önce değindiğimiz üzere daha önceleri çeşitli platformlarda ele almış ve yeteri derecede tartışılmış olan bir konudur. Burada bizim yapmak istediğimiz şey, kamuoyunda tartışılması bakımından bunların tekrar ortaya konmasıdır.

3.1. Yükseköğretim Hizmetinin Teorik Esasları

3.1.1. Yükseköğretim Hizmetinin Yarı Toplumsal Bir Hizmet Olması

Kamu maliyesi teorisinde, bir ülkede üretilen mal ve hizmetler üç gruba ayrılır. Bunlar; toplumsal mal ve hizmetler, yarı toplumsal mal ve hizmetler ile özel mal ve hizmetlerdir.

Toplumsal mal ve hizmetler ayırımında bu mal ve hizmetlerin temel nitelikleri; hizmetin faydasının bölünememesi, hizmet karşılığında bedel ödenmemesi, hizmette biri birine rakip olunmaması, hizmetin kullanılmasında zor kullanılması ve hizmetin finansmanının vergilerle karşılanmasıdır. Devlet anlayışını en dar şekilde yorumlayan klâsik ekonomistler dahi, bu tür mal ve hizmetlerin sadece devlet tarafından üretilebileceğini ileri sürmüştür. Bu mal ve hizmetlere, iç ve dış güvenlik hizmetlerini örnek göstermek mümkündür. Sözü edilen hizmetlerin niteliğinden de anlaşılacağı üzere toplumsal mal ve hizmetlerden, kimin ne kadar yararlandığını tespit mümkün değildir.

İkinci tür ayırım içinde yer alan yarı toplumsal mal ve hizmetler, bir yönü ile toplumsal mal ve hizmetlere ve bir yönü ile de özel mal ve hizmetlere benzer. Bunların toplumsal mal ve hizmetlere benzeyen yanı, faydalarının bir kısmının bölünemez olmasıdır. Özel mal ve hizmetlere benzeyen yanı ise, faydalarının belirli kısmının bölünebilirliğidir. Yani, yarı toplumsal mal ve hizmetlerin faydalarının bir kısmından kimin ne kadar yararlandığını tespit mümkün bulunmadığı halde, bir kısmından kimlerin ne derece yararlandığını yaklaşık olarak belirleyebilmek mümkün olabilmektedir. Bu tür mal ve hizmetlerin başında eğitim ve sağlık hizmeti gelmektedir.

1929 Dünya Ekonomik Krizi ortaya çıkıncaya kadar, liberal görüş genellikle kabul görmüş ve uygulama alanı bulmuştur. Liberal görüş, esas olarak toplumsal hizmetlerin devlet tarafından yerine getirilmesinin yerinde olacağına inanmakta ve özel kesim tarafından yerine getirilmesi mümkün bulunmayan yarı toplumsal mal ve hizmetlerin de devlet tarafından üretilebileceği görüşünü benimsemektedir.

Sözü edilen krizden sonra klasik görüşün yerini, müdahaleci görüş olarak adlandırılan görüş almıştır. Bu görüş, devletin fonksiyonlarının daha

geniş olması gerektiğini savunan bir görüştür. Doğal olarak böyle bir durumda, yarı toplumsal mal ve hizmetlerin büyük bir kısmının devlet tarafından üretilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır. Eğitim ve sağlık hizmetinin devlet tarafından yerine getirilmesi gibi.

Daha sonraları, devletlerin üstüne düşmüş olan ve çok geniş alanı kapsayan hizmetlerin devlet tarafından tam anlamıyla yerine getirilemeyeceği görülmüştür. Bunun üzerine özellikle dernek ve vakıflar başta olmak üzere birçok özel kesim kuruluşları, eğitim ve sağlık gibi yarı toplumsal mal ve hizmet üretimleri alanında faaliyet gösterir hale gelmiştir. Böylece bu durum, devletin fonksiyonlarından bir kısmının kamu kesimi dışına kaymasına ve yetersiz kamu kaynaklarına destek olunması sonucunun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Üçüncü grubu oluşturan mal ve hizmetler ise, faydaları bölünebilen hizmetler olup, bunlar günümüzde daha çok özel kesim tarafından üretilmektedir. Çimento ve demir üretimi gibi. Bu tür mal ve hizmetlerin finansmanı ise, tamamen malı satın alan ya da hizmet talep eden tarafından karşılanır.

3.1.2. Yükseköğretim Hizmetinin Teorik Olarak Finansmanı

Toplumsal mal ve hizmetlerin faydaları bölünemediğinden, yani bunlardan kimin ne kadar yararlandığının tespiti mümkün bulunmadığından, bu tür mal ve hizmetlerin gerektirmiş olduğu finansmanın, sadece vergilerle karşılanmasından başka yol olmadığı ifade edilmiştir.

Yarı toplumsal mal ve hizmetlerin faydalarının bir kısmı bölünebildiğine ve bir kısmı da bölünemediğine göre, bunlardan faydaları bölünemeyen kısmının finansmanının yine vergiler ile bölünebilen kısmının da, yararlanma esas ve oranları dikkate alınmak suretiyle yararlananlar tarafından karşılanması gerektiği görüşü ileri sürülmüştür. Örneğin; eğitim hizmeti sonucunda toplumun genel eğitim düzeyi yükselir ve böylece eğitim topluma ekonomik ve sosyal bazı yararlar sağlar. Eğitimin topluma sağladığı yararın karşılığının, faydanın bölünememesi nedeniyle devlet tarafından sağlanması gerekir. Diğer yandan eğitim, hizmeti alan kişiye de birçok bakımlardan yarar sağlar. İleride çalışma hayatında onun gelirini artırır ve kişiyi toplumda itibarlı hale getirir.

Doğal olarak burada bu konuda bir karar vermek, her şeyden önce siyasi tercih konusudur. Öte taraftan da ortaya konmuş olan mal ve hizmetin niteliği de, finansmanla ilgili karar almada önemli rol oynar. Örneğin, toplumun her üyesi için gerekli olan ve alınması mutlak zaruri bulunan ilköğretim hizmetinin finansmanının tümünü, bu hizmetler yarı toplumsal nitelik taşıdığı halde, vergilerle karşılamak gerekebilir. Buna karşılık, yükseköğretim hizmetine olan gerekliliğin ilköğretime oranla ikinci planda olduğu düşünülerek, bu hizmetin giderlerinin bir kısmının o hizmeti alana ödetilmesi yoluna gidilebilir. Nitekim dünyada bu düşünce ve uygulama,

genelde yaygınlaşmaktadır. Doğal olarak böyle durumda, ödeme gücü yerinde olmayan ve başarılı olan öğrenciler için, onları okuma hakkında mahrum etmeyecek önlemler alınması gerekir.

Esasında tüm yükseköğretimin gerektirdiği harcamaların sadece devlet tarafından yapılması, bir yönüyle ülkedeki gelir dağılımını bozucu etki de yapmaktadır. Çünkü, böyle durumda, genelde itibarlı devlet yükseköğretim kurumlarına, daha iyi ilk ve ortaöğretim görmüş gelir düzeyi yüksek ailelerin çocukları girebilmekte ve devlet yükseköğretim kurumlarının ücretsiz olması nedeniyle de gelir dağılımı olumsuz olarak etkilenmektedir.

Özel mal ve hizmetlerin karşılıklarının ücret şeklinde karşılanması, teorinin benimsemiş olduğu bir görüştür. Ancak bazı durumlarda bu tür mal ve hizmetlere dahi, ekonomik ve sosyal düşüncelerle devlet tarafından destek verilebilir.

3.2. Yükseköğretimin Finansmanının Dünya Ülkelerinde Uygulanma Biçimleri

Önceleri yükseköğretim hizmeti kamusal mal olarak kabul edilerek dünyanın çoğu ülkelerinde yükseköğretim harcamaları, kamu bütçeleriyle karşılanmıştır. Daha sonraları, kamu kaynakları kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde yetersiz kalmaya başlamış ve bu dar boğazı gidermek için değişik çareler aranmaya gidilmiştir. Bu gidiş, yükseköğretimin finansmanı alanına da yansımış ve yükseköğretim kurumları değişik kaynak arama çabaları içine girmiştir.

Genel olarak ifade etmek gerektiğinde, kaynak arama faaliyetleri üç kısımda özetlenebilir:

- Bunlardan biri, yükseköğretim hizmeti yarı kamusal hizmet olarak düşünülerek, gereken finansmanının bir kısmının kamuca ve bir kısmının da yükseköğretim kuruluşlarında eğitim gören öğrencilerden alınacak katkı paylarıyla karşılanması yoludur.

Yükseköğretimin finansmanı konusunda, dünya ülkelerinde değişik uygulama şekilleriyle karşılaşmaktadır. Yani bazı ülkelerde yükseköğretim toplumsal hizmet olarak düşünülerek yükseköğretim kurumlarının finansmanı, sadece kamu bütçelerinden karşılanırken; bazı ülkelerde de yükseköğretim gören öğrencilerden değişik şekillerde öğrenime katkı payı alınmaktadır. Ancak genel eğilim ve gidiş, öğrencilerin de öğrenim ücretlerinin bir kısmına katılmalarını sağlama yönünde olmaktadır. Çünkü bu alanda yapılan çalışmalarda yükseköğretim hizmetinin topluma yararının yüzde 80-85 ve öğrenim gören kişilere yararının da yüzde 20-15 dolayında olduğu ifade edilmektedir.

ABD’de yükseköğretim finansmanına öğrencilerin katılması, genelde karşılaşılan bir uygulamadır. Ancak, ABD’de bir yandan öğrenciler yükseköğretim harcamalarına katılırlarken, diğer yanda da başarılı ve dar

gelirli öğrencilere destek için yönetimler tarafından oldukça büyük kaynak ayrılmaktadır. Yani yükseköğretim görme kapasitesine sahip öğrenciler için, gelir durumunun yetersizliği nedeniyle öğrenim hakkının engellenmesinin önüne mümkün olduğunca geçilmeye çalışılmaktadır.

Avrupa ülkelerinde öğrencilerden katkı payı alınıp alınmaması konusu farklı şekillerde uygulanmaktadır. Almanya, Fransa ve Finlandiya gibi ülkelerde yükseköğretim hizmeti kamusal mal olarak kabul edilmekte ve dolayısıyla öğrencilerden gerçek anlamda katkı payı alınmamaktadır. Buna karşılık, başta İngiltere olmak üzere İtalya, Portekiz ve Avusturya gibi ülkelerde, biraz önce sözü edilen düşünceler hâlâ uygulamayı etkilemeye devam etmekte olsalar da, yükseköğretim hizmetinin belirli bir kısmının karşılıklı olma düşüncesi başlamış bulunmaktadır. Yani bu ülkelerde öğrenci harçlarının artırılmasına başlanılmıştır. Ancak sözü edilen ülkelerde de dar gelirli öğrenciler, ABD’de olduğu gibi çeşitli yollarla desteklenmektedir.

Diğer bazı ülkelerde ise, farklı yöntemler uygulanarak, öğrencilerin harcamalara katılımı sağlanmak istenilmektedir. Örneğin, gündüz öğrenimi karşılıksız yapılırken, gece öğrenimi belirli bir ücret karşılığında yapılmaktadır.

- Yükseköğretim kurumlarına kaynak bulma faaliyetlerinin bir diğeri de, yükseköğretim kuruluşlarının üniversite-sanayi işbirliğini artırarak sanayi kesiminden üniversitelere kaynak sağlama yoludur.

Özellikle son yıllarda daha çok teknolojik bilgiye ve dolayısıyla AR-GE çalışmaları yapma olanaklarına sahip bulunan üniversiteler ile sanayi kesimi arasında işbirliği olanakları oldukça artmıştır. Doğal olarak bu işbirliği sonucunda yükseköğretim kurumları, büyük miktarda kaynak elde etmektedir. Özellikle ABD ve Batı Avrupa ülkelerinin birçok üniversitelerinde, AR-GE için yapılan harcamalar içinde özel kuruluşların araştırmalardaki payı yüzde 50’leri geçmiş bulunmaktadır.

- Üçüncü ve diğer bir kaynak artırma çabası da, yükseköğretim kurumlarının gelirlerini çeşitlendirilmesi yönündeki faaliyetlerini artırma ve bu yollarla üniversitelere kaynak sağlayabilme şeklinde olmaktadır. Bunun için de, üniversitelerde yaşam boyu eğitim yaptırma ve çeşitli kurslar düzenleyerek değişik alanlardan yükseköğretim kuruluşlarına kaynak sağlayabilme çabaları yer almaktadır.

Doğal olarak yükseköğretimin finansman kaynaklarının değişme ve çeşitlenmesi, yükseköğretim kurumlarının yapılarında bazı değişiklikleri beraberinde getirmiştir. İlk zamanlar sadece devlet üniversiteleri tarafından yürütülen yükseköğretim faaliyetleri, daha sonraları kâr amacı gütmeyen vakıf üniversiteleri ve kâr amaçlı şirket üniversiteleri tarafından da yapılmaya başlamıştır.

3.3. Türkiye’de Yüksek Öğretimin Finansmanı

3.3.1. Kamu Yükseköğretim Kurumlarının Finans-Manı

Türkiye’de çağdaş anlamda eğitim olanakları sağlayacak şekilde eğitime kaynak ayrıldığını söylemek mümkün değildir. Son yıllarda bütçeden yükseköğretime kaynak ayırmanın artırılması çalışmalarına rağmen, yükseköğretim bütçe ödeneklerinin gayrisafi milli hasıla içindeki payı halen yüzde 1’in biraz üzerinde gerçekleştirilebilmiş ve merkezi yönetim bütçesi içindeki payı da ancak yüzde 15 dolaylarına çıkarılabilmektedir. Ülkedeki gayrisafi milli hasılanın düşüklüğü ile yükseköğrenim gören ve yükseköğretim görmek arzusunda olduğu halde buna imkân bulamayan öğrenci sayılarının çokluğu dikkate alındığında, ayrılan kaynağın yetersizliği ciddi bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Son on yılda yükseköğretime ayrılan ödeneklerin yaklaşık yüzde 60’ını personel ödenekleri, yüzde 10’unu diğer cariler, yüzde 25’ini yatırım ödenekleri ve yüzde 5’ini de transfer harcamaları meydana getirmiştir.

Türkiye’de 1995 yılında bir yükseköğretim öğrencisine 1.500 ABD dolarının biraz üstünde bütçe ödeneği düşerken, 2005 yılında bu miktar 3.000 ABD dolarına ulaşmıştır. Ancak bu miktarın değerlendirilmesinde, yükseköğretimdeki okullaşma oranının hâlâ yüzde 30’lar dolayında olduğunu gözden uzak tutmamak gerekir.

Türkiye’de üniversitelerin uzun zaman birer katma bütçeli kuruluşlar şeklinde çalışmalarına rağmen, bu kuruluşların finansmanı Hazine yardımları ile gerçekleştirilmiştir. 1990’lı yılların başında yükseköğretim kurumlarının bütçeleri içindeki Hazine yardımlarının oranı, toplam yükseköğretim bütçelerinin yüzde 80-85’i dolayında bulunmaktaydı. Daha sonraları döner sermayelerin yükseköğretim gelirleri içindeki payı oldukça yükselmiş ve birkaç yıl öncesi döner sermayelerin bütçe içindeki oranı yüzde 40’lar düzeyine ulaşmıştır. Doğal olarak döner sermaye gelirlerinin payı böyle bir yükseliş gösterirken, Hazine yardımlarının oranı yüzde 55’ler dolayına gerilemiştir. Devlet üniversitelerinde öğrencilerden alınan katkı paylarının toplam bütçeleri içindeki payı ise, sadece yüzde 4-5 dolayında kalmıştır. Söz konusu bu gelirler dışında devlet üniversitelerinin sağladıkları diğer gelirler, ancak bütçelerinin yüzde 1-2 civarında gerçekleşmiştir.

Tabii ki döner sermaye gelirleri ile devlet bütçesinden alınan kaynaklar birlikte değerlendirildiğinde, yükseköğretime ayrılan kaynak miktarında bir miktar daha artış ortaya çıkacaktır. Ancak döner sermaye gelirlerinin bazı üniversitelerle sınırlı olması ve bu gelirlerin daha çok cari harcamalara yönelik harcanması dolayısıyla, bu gelişmenin Türkiye’deki üniversiteleri çağdaş üniversiteler düzeyine getiremeyeceği kuşkusuzdur.

5018 sayılı Kanun üniversite bütçelerini özel bütçe haline getirmiş ve bu Kanunun gereği olarak bütçe dışında elde edilen gelirleri, bütçe içine çekme gayreti içine girilmiştir. Bu gelişimin bir sonucu olarak 2007 yılı sonunda, döner sermayelerin büyük bir kısmının bütçe içinde çekileceği ve

sadece kaldırılması sakıncalı olacak birkaç döner sermayenin uygulamada bırakılacağı ifade edilmişse de, bu husus hâlâ gerçekleştirilememiştir.

3.3.2. Vakıf Yükseköğretim Kurumlarının Finansmanı

Vakıf yükseköğretim kurumları, ilke olarak kendi kaynaklarıyla eğitim-öğretimlerini sürdüren kuruluşlardır. Bu bakımdan harcamalarının çok büyük bir kısmı, öğrencilerden alınan ücretlerle karşılanmaktadır. 2000 li yılların başında vakıf yükseköğretim kurumlarının harcamalarının yaklaşık yüzde 95'i öğrencilerden alınan ücretlerle ve yüzde 5'i de hazine yardımlarıyla karşılanmıştır. Diğer bir ifadeyle vakıf yükseköğretim kurumları, devlet bütçesine herhangi bir yük getirmemektedir, denilebilir.

3.4. Yükseköğretimin Finansmanına İlişin Bir Model Önerisi

3.4.1. Yeni Modelin Gereçesi

Türkiye, genç nüfusa sahip bir ülkedir. Öte yandan da, milli geliri gelişmiş ülkelere oranla oldukça yetersiz kalmış ve milli gelirden yükseköğretime ayrılan pay da olması gereken düzeye ulaşmamıştır. Ülkemizde bu durum şu sonuçları ortaya çıkarmıştır:

- Yükseköğretimde okullaşma oranları, gelişmiş ülkelere oranla halen çok düşük düzeydedir.

- Talebi yüksek olan üniversite ve fakültelerin kontenjanları çok yetersizdir. Bu durum, okullaşma oranlarının oldukça büyük bir kısmının görünürde olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

- Yüksek öğretimin fiziki imkanları, çağdaş bir yükseköğretim yaptırabilecek düzeyde değildir. Yani, öğrenci başına düşen derslik, laboratuvar, sosyal tesis gibi kapalı mekân alanları dünyadaki çağdaş üniversitelere göre çok düşük düzeydedir.

- Yükseköğretimin kalitesinin yükseltilmesinde çok önemli olan öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı halen oldukça yüksektir. Türkiye'de öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı, 45 dolaylarındadır. Yabancı ülkelerde bu sayı, genelde 20 dolaylarında bulunmaktadır. Diğer yandan, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayılarının yurt düzeydeki dağılımında da çok büyük dengesizlikler vardır.

-Yükseköğretimin kaliteli bir şekilde sunulmasında yukarıda sözü edilen etkenler etkili olduğu gibi, bu konuda en önemli etkenin de ortaöğretimden yükseköğretime gelen öğrencilerin yeterliliği olduğu kuşkusuzdur. Bugün yükseköğretime giriş sınav sonuçlarına bakıldığında, ortaöğretimden yükseköğretime gelen öğrencilerin yetersizliği açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Yükseköğretim yukarıdaki eksikliklerinin yanında, bir de böyle bir durum ile karşı karşıyadır. Yani ülkemizde

uygulanan yükseköğretim, aynı zamanda ortaöğretimin açıklarını kapatma durumuyla karşı karşıya kalmaktadır.

- Türkiye’de yükseköğretimin finansmanı, esas olarak devlet tarafından gerçekleştirilmektedir. Son yıllarda vakıf üniversitelerinin ortaya çıkması, bu durumun değişmesini çok fazla sağlayamamıştır.

- Devlet yükseköğretim kurumlarının sunmuş oldukları hizmetin toplumsal kamu hizmeti olarak görülmesi ve maliyetlerin belirli bir kısmının öğrencilerden alınma yoluna gidilmemesi, Türkiye’de mevcut gelir dağılımı bozukluğunu daha da olumsuz hale getirmektedir. Yükseköğretim hizmet maliyetinin bir kısmının paralı hale getirilmesi, ülkemizde sosyal açıdan tepki ile karşılanmaktadır. Oysa bu tepki, esasa inildiğinde ters işleyen bir tabloyu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü bugün talebi yüksek olan yükseköğretim kurumlarına, yani mezuniyet sonrası rahat iş olanakları sunan üniversitelere, daha çok gelir düzeyi yüksek ailelerin çocukları girebilmektedir. Bunun nedeni, bu tür öğrencilerin kaliteli ortaöğretim kurumlarında öğrenim görmeleri ve yükseköğretime girişte üniversite hazırlık kursları gibi olanaklardan daha fazla yararlanma imkânlarına sahip olmalarıdır. Yani kaliteli yükseköğretim hizmeti sunan kurumların sundukları hizmetlerin karşılıksız olması, buralara da genellikle yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarının girebilmeleri, gelir dağılımındaki olumsuzluğu artırmaktadır.

3.4.2. Modelin Ana Hatları

Yukarıda değinilen yükseköğretim hizmetinin teorik esasları, yabancı ülkelerdeki uygulamalar ve Türkiye’nin koşulları dikkate alındığında, ülkemizdeki yükseköğretim finansman sisteminde köklü bir değişikliğe gidilmesi gerekir.

Doğal olarak yükseköğretim finansman sisteminin değiştirilmesinde göz ardı edilmemesi gereken en önemli faktörün, ülkenin şartları olduğu kuşkusuzdur.

Bu şartlar kısaca;

- Finansman yetersizliği,
  - Yükseköğretim hizmet arzının yükseköğretim talebini karşılayamaması,
  - Yükseköğretim öğretim ve araştırma kalitesinin çağdaş üniversiteler düzeyinde olmaması,
- şeklinde özetlenebilir.

Yükseköğretimin finansman sisteminin değiştirilmesi gerçekleştirilirken, birbirine ters gibi görünen bu hususları uzlaştırmaya çalışmak gerekir. Bunu sağlayabilmek için yapılması gerekli olduğu düşünülen hususları, satır başlarıyla şu şekilde özetleyebiliriz:

- Yükseköğretim bütçeleri içinde yer alan yatırım ödeneklerinin aynen verilmesine devam edilmesi:

Her şeyden önce, yükseköğretim hizmetini yarı toplumsal hizmet olarak kabul ederek, harcamalara öğrencilerin de katılımını sağlamak gerekir. Ancak, sözü edilen yükseköğretim harcamalarına öğrencilerin katılımı düşüncesi, halen öğrenim gören ve görmüş olduğu eğitim dolayısıyla mezuniyet sonrası kişisel getirisini artıracak olan öğrenciler için geçerlidir. Bilindiği üzere yatırım harcamalarının getirisi ise, daha çok gelecekte öğrenim görecektir öğrenciler içindir. Bu bakımdan yatırım ödeneklerinin tahsisinde, herhangi bir değişikliğe gitmeye gerek bulunmamaktadır. Ancak günümüzde kamu kaynaklarının etkin, ekonomik ve verimli kullanılması esas olduğundan, kaynak tahsislerin bugüne oranla daha planlı ve programlı yapılması gerekir.

- Cari ödeneklerin belirli kısmının aynen tahsisine devam edilmesi ve belirli kısmının da öğrencilerden nakden ya da öğrencilerin borçlandırılarak tahsili yoluna gidilmesi:

Sistem değişikliğinin esası bu kısımda yer almaktadır. Yukarıda ifade edildiği gibi cari harcamaların bir kısmının yararı topluma ve bir kısmının yararı da, yükseköğretim hizmeti alan kişilere aittir. Topluma olan yararın, kesin bir şekilde tespiti mümkün olmamasına rağmen, kaba şekilde yapılabilecek hesaplamalara göre yine devlet tarafından karşılanmasına devam edilmelidir.

Buradaki değiştirilmesi önerilen husus, söz konusu olan özel yararın karşılığının öğrencilere ödetilmesidir. Bu bakımdan hizmetin öğrencilere sağlamış olduğu yararın karşılığı, öğrencilerden tahsil edilmeli veya ödeme gücü yerinde olmayanlar borçlandırılmalıdır. Tahsil ya da borçlanma karşılığı düzenlenen belgeler, öğrencilerin kendilerine verilmelidir. Öğrenciler almış oldukları belgeleri, kayıtlı buldukları yükseköğretim kurumlarına vererek kayıt yaptırabilmeli ya da kayıtlarını yenileyebilmelidir. İlgili yükseköğretim kurumlarının almış oldukları belgelerin karşılıkları da, kendilerine bütçeden ödenmelidir. Tabii ki ana hatları verilen bu değişikliğin ayrıntıları, Bakanlar Kurulunca tespit edilmelidir.

- Bazı yükseköğretim kurumlarına geliştirme ödeneği verilmesi:

Yeni kurulmuş ve mevcut ödenekler dışında ihtiyacı tespit edilmiş olan ve öğrenci sayısı yetersiz bulunan yükseköğretim kurumlarına, cari giderlerinin karşılanması için yukarıda belirtilen kaynak aktarma dışında geliştirme ödeneği verilmelidir.

- Performansı yüksek yükseköğretim kurumların performans ödeneği ile desteklenmesi:

Yükseköğretim kurumlarının performanslarını yükseltmek, üzerinde durulması gereken en önemli amaçlardan biridir. Bu bakımdan yükseköğretim kurumlarının performanslarını yükseltmelerini teşvik etmek amacıyla; öğrenci kontenjanlarını artıran, daha kaliteli ortaöğretim öğrencisi

alan, öğretim üyesi yetiştirmede olması gereken sonuçları almış olan, düzeyli araştırmalar ortaya koyan ve çağdaş yükseköğretim kurumu olabilmenin diğer şartlarını yerine getirmiş bulunan yükseköğretim kurumlarına, ayrıca belirli tutarlarda performans ödeneği verilmelidir.

- Yükseköğretim kurumlarına maliyet muhasebesi sistemi getirilmelidir:

Yükseköğretim kurumlarının cari maliyetinin değişik olması dolayısıyla ve önerilen sistemin öğrenciler arasında adaletli bir şekilde işleyebilmesi için, doğal olarak her birimin maliyet hesaplarının gerçekçi bir biçimde yapılması gerekir. Yani üniversiteler, maliyet muhasebesi sistemini tam anlamıyla uygulamalıdır.

- Gelir durumu yetersiz olan öğrencilerin desteklenmesi:

Sistemin uygulamadaki başarısı, dar gelirli öğrencilerin borçlandırılarak onlara kredi verilmesinde yatmaktadır. Bu bakımdan sistem, böyle bir kaide üzerine oturtulmalıdır. Yoksa önerilen sistem, uygulama alanı bulamayacak ve sonuçsuz kalacaktır.

3.4.3. Modelin Vakıf Üniversitelerinde Uygulanabilecek Şekli

Kamu üniversitelerinin harcamalarının finansmanı bu şekilde gerçekleştirilirken, vakıf üniversiteleri konusunun da ele alınması gerekir. TC Anayasası'na ve Yükseköğretim Kanununa göre vakıf üniversiteleri, kâr amacı gütmeyen kamu tüzel kişisi niteliğine haiz kuruluşlardır. Yani vakıf üniversiteleri, kaynağını esas olarak bütçeden almayan bir tür kamu kuruluşudur. Konuya genel açıdan bakıldığında mezun ettiği öğrencilerin topluma yararları ve öğrencilerin kendilerine sağladıkları yararlar bakımından, diğer kamu üniversiteleriyle hiçbir farkı bulunmamaktadır. Ancak bu kuruluşlar mevzuat gereği idari ve mali muhtariyete sahip olup, esas olarak harcamalarının finansmanını öğrencilerden alınan ücretlerle karşılamaktadır. Finansmanın çok az bir kısmı ise, Hazine yardımı ile karşılanmaktadır. Burada sözü edilen Hazine yardımı, bir tür performans ödeneği niteliğini göstermektedir.

Hal böyle olduğunda yukarıda önerilen model, vakıf üniversiteleri için şu şekle çevrilebilir:

- Yatırım harcamaları bizzat üniversite tarafından karşılanmalıdır. Üniversite, bunun bir kısmını üniversiteleri kuran vakıflardan, bir kısmını da öğrencilerden alınan ücretlerden karşılamalıdır.

- Esasında vakıf üniversitelerinde de cari harcamaların topluma sağladığı yarara isabet eden kısmın, kamu bütçesi yoluyla ve kişiye sağladığı yarara düşen kısmının da, öğrencilerden alınacak ücret yoluyla karşılanması gerekir. Ancak, kamu üniversitelerinin finansman yetersizlikleri dikkate alındığında, vakıf üniversitelerinin cari harcamalarının kamuya ait olan kısmın tümünün, devlet tarafından karşılanması imkânsız denecek kadar

zordur. Bu bakımdan hizmetin kamuya yararlı kısmının, aynen kamu üniversitelerinde olduğu gibi, kamu üniversitelerindeki öğrencilerin borçlanacağı tutarlarda devlete borçlanılarak ya da öğrencilerin isteğine göre kendilerince ödenmelidir. Kalan kısmın, yani devlet üniversitelerinden fazla olan cari harcama payları, öğrenci tarafından karşılanmalıdır. Öğrenimin kişiye sağlayacağı yararın karşılığının da, doğal olarak öğrenciler tarafından ödemesi yoluna gidilmelidir.

- Performans gösteren vakıf üniversitelerinin de desteklenmesi, kuşkusuz ülke yararına olacak ve yükseköğretim kurumları arasındaki rekabeti teşvik edecektir. Bu bakımdan devlet üniversitelerinde olduğu gibi vakıf üniversitelerinden performans gösterenlere de, belirlenecek ölçüler içinde devlet tarafından performans ödeneği verilmelidir.

- Ödeme gücü ücretin tümünü karşılayamayacak durumda olup da kredi almak isteyen öğrenciler, aynen kamu üniversitelerinde olduğu gibi, aynı durumda olan devlet üniversitelerindeki öğrencilerin borçlanacağı miktar kadar borçlandırılmalıdır.

3.4.4. Modelin Getireceği Yararlar

Sosyal alanda ortaya konmuş olan değişikliklerin matematikte olduğu gibi yüzde yüz doğruluk oranı taşımadığı ve alışlagelmiş sistemleri değiştirmek psikolojik bakımdan çok zor olduğu için, önceleri bu modelin tepki ile karşılanacağı kuşkusuzdur. Ancak zamanla değişiklikler yavaş yavaş kabullenilmeye ve ilk ileri sürülüşlerinde var olan aksaklıklar giderilmeye çalışılır. Modelin getireceği yararları değerlendirirken bunu göz ardı etmemek gerekir. Bu yönden modele bakıldığında şunları söylemek mümkündür:

- Her şeyden önce sistem oturduğunda, yükseköğretimde arzulanan fırsat eşitliği konusunda bir miktar ilerleme sağlanmış olacaktır. Yani ödeme gücü yerinde olan kişilerin cari öğrenim giderlerine katılımı sağlanacak ve dar gelirliler için de kredi olanakları sağlanmak suretiyle onların yükseköğrenim görmeleri imkân dahiline girecektir.

-Yükseköğretim kuruluşları cari giderleri için daha fazla katkı payı alma gayreti içine girecek ve böylece kontenjanlarını artırma yolu arayacaktır.

- Aynı şekilde yükseköğretim kuruluşları, daha fazla performans ödeneği alabilmek için araştırmalarını artırmaya ve araştırmalarının kalitelerini yükseltmeye çalışacaktır.

- Öte taraftan mali bakımdan sıkıntı içinde olan hükümetler, yükseköğretim için bir miktar kaynak sağlayabilecektir.

4. YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTEYİ YÜKSELTİCİ ÖNLEMLER

4.1. Yükseköğretim Kurumlarına Kaliteli Yükseköğretim Öğrencisi Sağlanması

Yükseköğretimde kaliteli eğitim-öğretim yapabilme bazı faktörlerin varlığına bağlıdır. Bu faktörlerden en önemlilerinden birinin, ortaöğretim kurumlarından kaliteli öğrenci almak olduğu tartışma götürmez. Çünkü düzeyli bir yükseköğretim, nitelikli girdiler ile sağlanabilir. Ne var ki bugün ortaöğretim kurumlarının yeterli sayı ve kalitede öğrenci mezun ettiği söylenemez. Kaliteli yükseköğretim eğitim-öğretimi sağlanabilmesi için, ilk önce ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde kaliteyi artırıcı önlemlerin alınması gerekir. Doğal olarak bu eğitim düzeylerinde sözü edilen yönde önlemlerin alınması, başta kaynak ayırma olmak üzere, birçok faktörün bu eğitim kurumlarına mal edilmesini gerekli kılmaktadır. Yukarıda tartışılması için ileri sürülmüş olan yükseköğretime giriş modeli, öğrencileri okullarına döndüreceği ve kendilerine hazırlık sınıflarında bir yıl daha eğitim-öğretim görme olanakları sağlayacağı için, daha kaliteli ortaöğretim öğrencisini yükseköğretim kurumları kapılarına getirebilecektir. Böylece sistem, istenileni bir dereceye kadar yerine getirebilecektir. Yani bu husus tek başına yeterli olmayıp, ayrıca ortaöğretim öğrenci kalitesini yükseltici gerekli diğer önlemlerin de alınması gerekmektedir.

4.2. Yükseköğretim Kurumlarında Sözleşmeli Öğretim Elemanı Çalışmalarına Başlanması

Bilindiği gibi üniversitelerde, esas olarak statü esasına dayalı bir ücret politikası modeli uygulanmaktadır. Genel olarak sürekli atama ve statü esasına göre ücret politikası modelinin uygulanmasının sakıncaları, aynen üniversitelerde de görülmektedir. Bugün belirli statüye ulaşmış öğretim üyelerinden, genelde alınması gereken verimin alındığı pek söylenemez. Söz konusu sistem, özellikle büyük illerdeki öğretim üyesi sayısını olması gerekenin oldukça üzerine çıkmasına da neden olmaktadır. Ödeneklerin sınırlı olması ve bazı yerlerdeki öğretim üye sayısının olması gereken sayının üzerinde bulunması, üniversitelerde özendirici bir ücret politikasının uygulanabilmesini de olanaksız hale getirmektedir. Böyle bir durum karşısında, sözleşmeli eleman çalıştırmanın bazı sakıncalarına rağmen, sözü edilen türden bir sistemin uygulanılmasına başlatılmasının gerekli olduğu söylenebilir.

Ancak öğretim üyelerine alternatif bir seçme olanağı sağlanmadan ve kendilerine belirli bir süre verilmeden hemen sözleşmeli sisteme geçilmesi, yapısal ve hukuki bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir. Ortaya çıkabilecek sakıncaları ortadan kaldırmak için, bir zaman dilimi içerisinde sözü edilen sisteme geçilmesi daha uygun olabilir. Sözleşmeli sistem uygulanmasında üzerinde önemle durulması gereken en önemli husus ise, uygulamada ortaya çıkabilecek subjektif kararların alınmasını önleyici

önlemlerin getirilmesi olduğu kuşkusuzdur. Yoksa sistem, yarardan çok zarar getirebilecektir.

4.3. Çağdaş Ders Kitaplarının Kazandırılması

Bugün Türkiye’de yabancı dil ile eğitim yapılması konusu yükseköğretimin üzerinde durulması ve tartışılması gereken en önemli konulardan biridir. Yabancı dil ile eğitim yapılmasının doğal olarak bazı yararları bulunmaktadır. Ancak bu konuda başarı sağlayabilmek için, bazı koşulların varlığı gereklidir. Doğal olarak bu koşulları tüm yükseköğretim düzeyinde sağlayabilmek olanaksızdır. Bu bakımdan yabancı dil ile eğitimi, belirli dal ve kurumlarda gerçekleştirmeye çalışmak daha doğru olacaktır.

Yalnız, Türkçe eğitim yapılan yükseköğretim kurumlarında da yabancı dil ile eğitim yapmanın bazı avantajlarından yararlanmak gerekmektedir. Günümüzde yabancı dil ile eğitimin yararlarından biri, dünyada yayınlanmış olan alanlarının son kitaplarını öğrencilere sunmaktır. Çünkü kaliteli ve son basım kitapların öğretimdeki yeri öğretim üyesi kadar önemlidir, denilebilir. Bu bakımdan kaliteli ve son basım yabancı dillerde yazılmış ders kitaplarını, Türkçe eğitim-öğretim yapan kurumlardaki öğrencilere de sunmak oldukça yararlı olacaktır. Bunun için de yararlı olabilecek yayınlar seçilerek ve tercüme ettirilerek, bunların eğitimin hizmetine sunulmasına çalışılması düşünülmelidir.

Bir yandan bu yol denenirken, öte taraftan da ülkemizde kaliteli yayın yapmayı teşvik etmek ve onların basılması yönünde organizasyonlar gerçekleştirmeye çalışmak da gerekmektedir.

4.4. Lisansüstü Eğitimin Geliştirilmesi

Günümüzde lisansüstü eğitimin iki amacı bulunmaktadır. Bunlardan biri, yükseköğretim kurumlarına öğretim üyesi yetiştirmektir. Diğer ise, yükseköğretimin yaşam boyu eğitimin bir parçası olması dolayısıyla sürekli eğitim yapmaktır.

Konunun birinci yanını düşünürken, ülkemizde mevcut olan gelişmiş bazı yükseköğretim kurumlarını lisansüstü ağırlıklı eğitim-öğretim yapan kuruluşlar haline getirmeye çalışılmalıdır. Yani, seçilecek yükseköğretim kurumlarındaki lisans öğrenci sayılarını azaltarak, onların yüksek lisans ve doktora alanındaki çalışmalarını daha etkili ve verimli hale getirmeye yönelik yöntemler aranmalıdır.

Günümüzde çeşitli nedenlerle yükseköğretim kurumlarına insan gücü planlama modeline göre öğrenci alınamamaktadır. Bütün sakıncalarına rağmen, yükseköğretim kurumlarına sosyal talep modeli diyebileceğimiz esasa göre öğrenci alımı sürdürülmektedir. Yani yükseköğretim kurumlarının öğrenci alımlarındaki kontenjanları alabildiği kadarıyla artırılmaya çalışılmaktadır. Bu da işgücü piyasasında doğal olarak arz ve

talep dengesizliğini ortaya çıkarmaktadır. Yani bu durum, ya birçok yükseköğretim mezunu kişinin kendi alanında iş bulamamasına neden olmakta, ya da ender de olsa bazı alanlarda kaliteli eleman bulma sıkıntısı yaratmaktadır.

Öte taraftan, ülkenin ekonomik, sosyal ve teknik yapılarının süratle değişmeleri, yükseköğrenim yapmış kişilerin sahip oldukları bilgileri yenileme ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Yukarıda belirtilmiş olan iki neden, lisansüstü eğitim içinde yer alan yüksek lisans eğitimine eğilme zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Yani bu iki neden, lisansüstüne eğilmenin ikinci yanını ortaya koymaktadır.

Bilindiği gibi yüksek lisans programları iki yöntem ile yapılmaya çalışılmaktadır. Bunlardan biri, tezli yüksek lisans programlarıdır. Bu usul, daha çok akademik eleman yetiştirmede kullanılabilir bir yöntemdir. Diğer usul ise, tezsiz yüksek lisans programları usulüdür. Tezsiz yüksek lisans programları, genelde yukarıda sözü edilen iş gücü piyasasındaki arz ve talep dengesizliğini gidermek için kullanılmakta ve programlar da ona göre düzenlenmeye çalışılmaktadır.

Sözü edilen bu tür programları kaliteden ödün vermeden geliştirmeye çalışmak, günümüz yükseköğretiminin artık bir parçası olmaktadır.

4.5. Üniversite Sanayi Ve Üniversite Toplum İşbirliğinin Yaygın Hale Getirilmesi

Günümüzde çağdaş üniversite olmanın dört fonksiyonu bulunmaktadır. Satır başlarıyla bu fonksiyonları; eğitim-öğretim yapma, araştırmalarda bulunma, toplum sorunlarına eğilerek onları çözmede katkıda bulunma ve ülke sanayiine destek olma, şeklinde özetleyebiliriz.

Üniversitelerle ilgili olarak son yıllarda ülkemizde üzerinde en çok durulan konulardan biri, üniversite sanayi işbirliği konusudur. Üniversitelerde yetişmiş insan gücü bulunur. Sanayinin de yetişmiş insan gücüne ihtiyacı olduğu kuşkusuzdur. Eğer ihtiyaç duyulan insan gücü ihtiyacını üniversitelerdeki mevcut potansiyelden karşılayamazsak, mevcut olan potansiyeli yok yere harcamış oluruz. Bu bakımdan, böyle bir işbirliği kurmanın ülkenin yararına olacağı kuşkusuzdur. Öte yandan kaynak ihtiyacı içinde olan üniversiteler de, sözü edilen işbirliğinden kaynak sağlayabileceklerdir.

Üniversiteler sosyal yaşamın bir parçası olma durumundadır. İçine kapalı sadece eğitim-öğretim yapan ve araştırmalarda bulunan üniversite modeli, artık devrini tamamlamış bulunmaktadır. Yukarıda da değinildiği gibi sosyal, ekonomik ve teknik yaşam sürekli bir değişim içinde bulunmaktadır. Bu sürekli değişim beraberinde yaşam boyu eğitim, araştırma ve sosyal yaşama katkıda bulunma çalışmalarını beraberinde getirmektedir.

Bugün ülkemizde üniversite sanayi iş birliğinin gerekli şekilde kurulduğunu ve üniversitelerin ülkenin sosyal yaşamına yeterli düzeyde eğildiğini iddia etmek gerçekten güçtür. Bu bakımdan sorunun üzerine yeterince eğilerek gerekli işbirliğini kurmanın yollarını açmak ve toplum sorunları ile üniversiteleri gerekli şekillerde ilgilendirmeyi sağlayıcı teşvikleri sağlamak, kaçınılmaz şekilde karşımıza çıkmaktadır.

4.6. Diplomaya Yönelik Bazı Lisans Programlarının Birleştirilmesi

Bugün üniversitelerde diplomaya yönelik lisans programlarının sayısı, olması gerekenin çok üstündedir. Örneğin; iktisadi ve idari bilimler fakültelerinde ekonomi, işletme, maliye, kamu yönetimi, ekonometri, uluslararası ilişkiler ve sosyal politika? şeklinde yedi bölüm bulunmaktadır. Bu bölümlerin her biri ayrı diploma vermektedir. Yani her biri sanki birer fakülte gibi öğrenim yapmaktadır. Bu örneği diğer fakültele de yaymak mümkündür.

Ülkemizde üniversitelere öğrenci alımında insan gücü planlama modeli uygulanmadığından ve fakülteler gereksiz yere çok fazla bölümlendirildiğinden, mezun öğrencilerin çok büyük bir kısmı iş yaşamına atıldıklarında büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır. Çünkü uzmanlaşmaya yönelik alanlarda eğitim yapma, onları alanlarında iş bulma olanaklarını azaltmaktadır. Öte taraftan bugün piyasa, daha çok birden fazla alanda bilgi sahibi kişileri olan kişileri tercih etmektedir. Örneğin, sadece ekonomi ya da işletme bilgisine sahip olan kişileri çalıştırma yerine, hem bu alanlarda bilgi sahibi olan ve hem de hukuk bilgisi olan kişileri işe almayı tercih etmektedir.

Bu durum, mezun kişiler bakımından olduğu gibi, ülke çıkarları bakımından da aynı sakıncayı taşımaktadır. Her ne kadar böyle bir sistemin getirmiş olduğu boşluklar, yukarıda değinildiği gibi yüksek lisans programları ile giderilmeye çalışılmaktaysa da, asıl olan geniş alanda lisans eğitimi yapma olmalıdır. Bunun yolu da; ya benzer alanlardaki eğitim-öğretimin ilk iki yılını ortak ders programları ile yürütmek ve programların son iki yılını da seçimli derslerle öğrencileri çeşitli yönle yönlendirmek ya da üniversitelerdeki diplomaya yönelik bölümlerin sayılarını azaltma şeklinde ortaya çıkar. Birinci yol, yeterince öğretim üyesi ihtiyacını gerekli kıldığı için ülkemizde gereği şekilde pek uygulanamamaktadır. İkinci yolu ülkemiz şartlarına uygunluğu bakımından kabul edilebilir görmek, daha akla yatkın bulunmaktadır.

Lisansı parçalama ve uzmanlaşmış bir lisans eğitim-öğretimi yapma, ABD ve bazı Avrupa ülkelerinde uygulama alanına geçirilmiştir. Ancak günümüzde bu ülkelerin bir kısmında dahi, sözü edilen uygulamadan vazgeçilmeye çalışılmakta ve sistem eleştiri konusu yapılmaktadır.

4.7. Bazı Üniversiteler Arasında İnteraktif Eğitim-Öğretim Uygulamasına Başlanması

Bilgisayar alanındaki gelişmelerin en etkili olduğu alanlardan birinin kuşkusuz eğitim olduğu söylenebilir. Belki de çok yakın bir gelecekte, özellikle uygulama gerektirmeyen eğitim alanlarında sürdürülen eğitim-öğretimin, sınıflardan çıkarak interaktif şekilde yapılan eğitim haline geleceği dahi düşünülebilir. Bu gelişmeleri bugünden dikkate alarak, gelecek için bazı önlemlerin alınmasında yarar bulunmaktadır.

Bugüne kadar çok sayıda üniversite açılmış, fakat bu üniversitelerde görev alacak öğretim üyesi yetiştirme politikası tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir. Öte yandan da mevcut öğretim üyelerinin oldukça büyük kısmı, başta ücret politikası olmak üzere çeşitli nedenlerle, kaybedilmiştir. Doğal olarak bu durum, öğretim kalitesinin önemli ölçüde düşmesine neden olmuştur. Tabii ki istenilen öğretim şekli, öğrenci ile öğretim üyesinin yüz yüze ve bazı alanlarda uygulamalı olarak yapılmasıdır. Ancak yukarıda sözü edilen politikalar yüzünden, kuruluşları oldukça eski olan üniversitelerde dahi yeterli kalite ve sayıda öğretim üyesi bulunmamaktadır. Bu nedenle sözü edilen dar boğazın, yeni teknolojilerden yararlanılarak aşılmasına çalışılmalıdır. Böyle bir durumda, bilgisayar teknolojisinden yararlanarak soruna çözüm yolu bulmak akla gelen ilk önlem olmaktadır.

Yüz yüze eğitim yerine interaktif sistem ile öğretim yapmak, bugün belki de lüks gibi düşünülebilir. Ancak bu yolun, yetersiz bir kadro ile eğitim yapmaktan çok daha kabul edilebilir olduğu ifade edilebilir. Uzaktan eğitim-öğretim uygulamalarına önce yüksek lisans düzeyinde başlamak ve daha sonra da bu yolu lisans öğrenimine doğru kaydırmak daha mantıklı görülebilir. Hatta bu şekil eğitim ile yüksek lisans programlarını uluslararası düzeyde dahi yapmak mümkün olabilir.

5. YÜKSEKÖĞRETİM KURULUNUN ETKİN ÇALIŞMA DÜZENİNE KAVUŞTURULMASI

Yükseköğretim Kurulu, tüm yükseköğretimi düzenleyen ve yükseköğretim kurumlarına yön veren, Yükseköğretim Kanununca kendisine verilen görev ve yetkiler çerçevesinde görev yapan özerkliğe ve tüzel kişiliğe sahip bir kuruluştur.

Kurulduğu günden bu yana Yükseköğretim Kurulu, gerek oluşum şekli ve gerek görevleri bakımından ülkemizin en çok tartışılan ve eleştirilen kurumlarından biri olmuştur.

Yükseköğretim Kurulu; Genel Kurul ve Yürütme Kurulundan meydana gelmektedir. Yükseköğretim Denetleme Kurulu ile Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi de Kurulun organizasyon şeması içinde yer almaktadır. Bu bakımından burada; Yükseköğretim Kurulu, Yükseköğretim Denetleme Kurulu ve Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezlerinin

yapılanma ve çalışma şekillerine değinerek söz konusu kurulların işlevlerini bir değerlendirmeye tabi tutmak, sanırız konuyu yeterince açıklayıcı olacaktır.

5.1. Yükseköğretim Kurulunun Yapılanma Ve Çalışma Şekli

Yükseköğretim Kurulu; Cumhurbaşkanınca seçilen yedi, Üniversitelerarası Kurul ile hükümet tarafından seçilen yedişer kişi olmak üzere yirmi bir kişiden meydana gelir. Seçilen kişilerin onay işlemleri Cumhurbaşkanı tarafından yapılır. Bu şekilde oluşturulan Yükseköğretim Kurulu, Genel Kurul, Başkan ve Yürütme Kurulu şeklinde çalışır. Genel Kurul, zaman zaman toplanarak kararlar alır. Yürütme Kurulu, Başkan dahil dokuz kişiden oluşur. Esas olarak Kurulun işlerinin yürütülmesi görevi, bu kurul tarafından gerçekleştirilir. Yükseköğretim Kurulu Başkanı kurul üyeleri arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır.

Kurulun Genel Kurul ve Yürütme Kurulu olarak iki ayrı kurul biçiminde çalışmasının verimli bir çalışma şekli ortaya koyabildiği söylenemez. Yürütme Kulunda yer almayan ve zaman zaman toplanan Genel Kurul üyeleri, görevlerini ikinci görev olarak gördükleri için sürekli ve verimli çalışmamaktadır. Dokuz kişiden meydana gelen Yürütme Kurulunda da, üye sayısının azlığı ve diğer bazı nedenler dolayısıyla pek verim alınamamaktadır.

Bu bakımdan Yükseköğretim Kurulunu iki kurul şeklinde çalışmasından vaz geçilerek, ilk kuruluşunda olduğu gibi tek kurul haline getirilmesinde yarar bulunmaktadır. Geçmiş uygulamalar göstermiştir ki, yirmi bir kişi gibi kalabalık olarak oluşturulan kurul da çalışmalarında pek yararlı olamamıştır. Bunun için de Kurulu tek kurul haline çevrilirken, üye sayısını da on beş dolaylarına indirmek sanırız yararlı olabilecektir.

Kurul Başkanları her kurulda olduğu gibi Yükseköğretim Kurulunda da büyük ağırlık taşımaktadır. Kurul Başkanının doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından atanması ve bu atamada üniversiteler ile Kurul üyelerinin hiç etkisinin olmaması, Kurul Başkanını tek kişi haline getirmektedir. Mevcut olan bu sakıncayı ortadan kaldırmak için değişik seçim şekillerini tartışmak gerekmektedir. Yükseköğretim Kurulu Başkanının atanmasının, Üniversitelerarası Kurul ile Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenen esaslara göre tespit edecekleri iki aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından yapılması gibi.

Diğer yandan, Kurulu üniversite ağırlıklı bir kurul haline getirebilmek için, Üniversitelerarası Kurul tarafından seçilecek üye sayısını çoğaltmak ve diğer kesimler tarafından seçilen adayları azaltmakta yarar vardır. Ayrıca, böyle bir oluşum içinde, vakıf üniversitelerinden bir ya da iki temsilciye kurul içinde yer vermeye çalışılması da, vakıf üniversitelerinin sorunlarının çözümüne büyük çapta katkı sağlayabilecektir.

Organik yapılanmada bu şekilde bir değişikliğe gidilirken, Kurulun çalışma şekillerinin de yeni esaslara bağlanması gerekmektedir. Kurulda alt çalışmaları gerçekleştirecek ve üyelerin önüne konunun son biçimini sunabilecek bir raportör sisteminin getirilmesi düşünülmelidir. Böylece üyelerin dosyalar önlerine daha hazır olarak geldiği için karar vermeleri kolaylaşmış ve karar almalar hızlanmış olacaktır.

Yükseköğretim Kurulunun görevleri Yükseköğretim Kanununun 7. maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Maddeye bakıldığından Kurula yükseköğretimle ilgili çok geniş yetkiler verilmiştir. Esasında bugüne kadar Kurula yönelen eleştirilerin birçoğu da, bu görev ve yetkilerin fazlalığından kaynaklanmıştır.

Çağdaş kamu yönetiminde iki esas üzerinde durulmaktadır. Bunlardan biri, bağlı birimlerin karar alma ve alınan kararları uygulamada kendilerine yeterince serbesti tanımaktır. Ancak bağlı birimler serbestiye kavuşturulurken, bağlı birimlerin stratejik planlarını yapmaları ve ortaya konulmuş olan yıllık programlarına göre işleri yürütmeleri gereği, hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir. Yoksa uygulamada birlik ve verim sağlanamayacaktır. Kamu yönetiminde ikinci ve vazgeçilemeyecek diğer bir esas ise, bağlı birimlerin faaliyet sonuçlarının ayrıntılı ve etkili bir şekilde denetlenmesidir. Yani bir yandan yönetime serbesti tanınırken, öte yandan da sonuçların çok iyi bir şekilde denetlenmesi sistemin can alıcı noktasını meydana getirmektedir. İyi bir denetim yapılmadığında, gerek kaynakların etkin, ekonomik ve verimli kullanılması ve gerek günümüz kamu yönetiminde olması gereken şeffaflık ve hesap verilebilirliğin sağlanması imkânsız hale gelir.

Sözü edilen bu ilkeler dikkate alındığında ve Yükseköğretim Kurulunun görevleri söz konusu ilkeler üzerinde oturtmaya çalışıldığında, Kurulun görevleri ile ilgili olarak özetle şunları söylemek mümkündür:

- Bugün Yükseköğretim Kurulu üzerinde bulunan görevlerin bazıları üniversitelere bırakılmalıdır.

- Kurul daha çok yükseköğretimin bir plan ve program ünitesi olarak çalışmalıdır.

- Kurulun görevleri, yapılan plan ve programlar doğrultusunda üniversitelerin faaliyet sonuçlarını bilimsel, mali ve idari bakımdan etkin bir denetime tabi tutacak şekilde tespit edilmelidir. Böylece üniversitelerde şeffaflık ve hesap verilebilirlik sağlanmış olacaktır.

Nitekim pek yakında yürürlüğe giren 5018 sayılı Kamu Mali Yöntemi ve Kontrol Kanunu'nda da, genel olarak kurumların faaliyette bulunmalarına ilişkin olarak bu paralelde ilkeler bulunmaktadır. Bu hususların nasıl gerçekleşmesi gerektiğine ileride ayrıca değinilecektir.

5.2. Yükseköğretim Denetleme Kurulunun Yapılanma ve Çalışma Şekli

Yükseköğretim Denetleme Kurulu, Yükseköğretim Kurulu adına üniversiteleri, öğretim elemanlarını ve bunların faaliyetlerini gözetim ve denetim altında bulunduran Kurula bağlı bir kuruluştur.

Yükseköğretim Denetleme Kurulu; Yükseköğretim Kurulu tarafından önerilecek beş profesör üyeden, Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay tarafından gösterilecek üçer aday arasından Yükseköğretim Kurulu tarafından seçilip önerilecek birer üyeden, Genel Kurmay Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığınca seçilecek birer üyeden oluşur. Bu suretle tespit edilen Yükseköğretim Denetleme Kurulu üyelerinin atamaları ise, Yükseköğretim Kurulu Başkanı tarafından yapılır.

Yükseköğretim Denetleme Kurulu Başkanı da bu Kurul üyeleri arasından Yükseköğretim Kurulu Başkanı tarafından seçilir.

Oluşumu kısaca özetlenen Yükseköğretim Denetleme Kurulu, esasında çok önemli görevleri yerine getirmesi gereken bir kuruldur. Biraz önce değinildiği gibi ve ileride ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere, gerek üniversite sayılarının artması ve gerek çağdaş kamu yönetiminde denetimin olmazsa olmaz esasına kavuşturulmaya çalışılması, Kurulu çok daha önemli hale getirmiştir. Bu nedenle Yükseköğretim Denetleme Kurulunu, üniversitelerin akademik denetimlerini gereği şekilde yapabilecek ve mali ve idari denetimleri yeterince gerçekleştirebilecek bir organizasyon şekline kavuşturulmaları kaçınılmazdır. Yani bir yandan kurulun üye sayıları sözü edilen tüm hizmetleri yapabilecek şekilde artırılırken; diğer yandan da Kurul, akademik, idari ve mali denetimleri hakkıyla yapabilecek üyelere kavuşturulmalıdır.

5.3. Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Merkezinin Yapılanma ve Çalışma Şekli

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, Yükseköğretim Kurulunun tespit ettiği esaslara göre yükseköğretim kurumlarına öğrenci alınması amacıyla sınavları hazırlayarak yapan ve sonuçları göz önünde tutarak yükseköğretim kurumlarına öğrenci yerleştirilmesini sağlayan Yükseköğretim Kuruluna bağlı bir kuruluştur.

Aynı zamanda söz konusu Kurul, yükseköğretim kurumlarının isteği üzerine doçentlik sınavları dahil her düzeyde sınav ve değerlendirme işlemlerini ile Yükseköğretim Kurulu tarafından verilecek diğer işleri de yapar.

Kurul, kurulduğu günden bu yana değinilen alanlarda çok önemli hizmetlerde bulunmuştur. Esasında bu Kurulun yapılandırılması ve işlevleri konusunda çok fazla şey söylemek gerekmemektedir. Ancak Kurulu bir

değerlendirmeye tabi tutmak gerektiğinde, tartışılması amacıyla şu hususlar ileri sürülebilir.

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezinin, Yükseköğretim Kuruluna bağlı bir kuruluş mu yoksa bağımsız bir sınav merkezi mi olması gerektiği tartışılmalıdır.

Günümüzde her kurumun denetime tabi tutulması kaçınılmaz bir kuraldır. Bugün Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezinin gerek yaptığı sınav sonuçları bakımından gerek mali bakımdan etkili bir denetime tabi tutulduğu söylenemez. Merkezin söz konusu yönler yönünden denetlenmesini sağlayacak bir denetim mekanizmasının kurulması göz ardı edilmemelidir.

6. ÜNİVERSİTELERARASI KURULUN OLUŞUM ŞEKLİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

Üniversitelerarası Kurul, üniversite rektörleri, Genel Kurmay Başkanlığının Silahlı Kuvvetler için seçeceği bir profesör ile her üniversite senatosunun o üniversitelerden dört yıl için seçeceği bir profesörden oluşur.

Rektörler, Üniversitelerarası Kurula, bir yıl süre ile dönüşümlü olarak başkanlık yapar.

Kurul, çalışmalarını kolaylaştırmak ve üniversitelerarasında yükseköğretim alanında işbirliğini düzenlemek amacıyla sürekli ve geçici birimler ile komisyonlar kurabilir. Bu birim ve kuruluşların oluşum ve çalışma esasları Üniversitelerarası Kurulca belirlenir.

Kurul, tespit edilen zaman ve konularda zaman zaman toplanır.

Üniversitelerarası Kurul, Yükseköğretim Kanununun 11. maddesinde yer alan görevleri yapmakla yükümlüdür. Bu görevler, esas itibariyle üniversiteleri ilgilendiren akademik görevlerdir. Diğer bir deyimle söz konusu olan Kurul, akademik hüviyeti olan bir kuruldur.

Bilindiği üzere son yıllarda ülkemizdeki devlet ve vakıf üniversiteleri sayıları hızla artmıştır. Bu trend halen de devam etmektedir. Mevzuat gereğince her üniversiteden biri rektör olmak üzere iki kişinin bu Kurula katıldığı düşünüldüğünde, Üniversitelerarası Kurulun üye sayısı iki yüzü geçmektedir.

Takdir edileceği üzere böyle bir büyüklükte olan ve zaman zaman toplanan bir Kurulun çalışmalarından verim almak mümkün değildir. Nitekim uygulama da böyle olmaktadır. Bu bakımdan Kurulun oluşum şeklini verimli çalışabilecek şekilde değiştirmek gerekmektedir.

Tabii ki bu konuda çeşitli öneriler ortaya konabilir. Esasında Kurulun oluşum şekli konusunda çeşitli görüşler de ileri sürülmüştür. Genelde kabul edilebilecek bir görüşlere göre, önce Kurulu, sağlık, fen ve sosyal bilimleri olmak üç alt guruba ayırmak gerekir. Böylece alt kurulların daha az kişiden

ve ilgili alanlardaki öğretim üyelerinden oluşması nedeniyle, kararların daha sağlıklı ve süratli biçimde alınmasını sağlamak mümkün olabilecektir. Ancak, tüm yükseköğretimi ilgilendiren akademik kararlarda birlik sağlamak da gerekmektedir. Bu hususu sağlamak için de, tespit edilecek esaslara göre sağlık, fen ve sosyal birimler komisyonlarınca seçilecek bir üst kurul oluşturulmalıdır. Böylece alt komisyonların aldığı ve tüm üniversiteleri ilgilendiren kararlarda gereken birlik sağlanabilecektir.

7. REKTÖRLER KOMİTESİNİN YASAL DAYANAĞA KAVUŞTU-RULMASI

Zaman zaman toplanarak idari kararlar alan ya da Yükseköğretim Kurulunun alacağı idari karara yardımcı olan Rektörler Komitesi, üniversiteler arasında koordinasyonu sağlamaya çalışan bir Kuruldur. Ancak, oldukça önemli görevleri yapması düşüncesiyle oluşturulan bu komitenin halen yasal bir dayanağı bulunmamaktadır. Özellikle yukarıda belirtildiği üzere, bir yandan Yükseköğretim Kurulunun esas olarak plan, program ve denetim yapar bir kurul haline getirildiği ve diğer yandan da üniversitelere daha serbesti tanındığı düşünüldüğünde, Rektörler Komitesi bugüne göre daha etkin bir komite haline gelecektir. Bu bakımdan da Rektörler Komitesi, tespit edilen esaslara göre yasal kaynağa kavuşturulmalıdır.

8. ÜNİVERSİTELERDE ELE ALINMASI GEREKEN KONULAR

Günümüzde üniversitelerin üzerinde durulması gereken pek çok sorunu bulunmaktadır. Ancak bu sorunların tümünü burada ele almak yazının hacmini çok genişletecektir. Bu bakımdan burada, rektörlük seçimleri, üniversite yönetim kurullarına daha fazla yetki verilmesi, üniversitelerin mali durumları ve öğretim üyelerinin ücretleri gibi belli başlı konular üzerinde durulmasının daha yerinde olacağı düşünülmektedir.

8.1. Üniversitelerde Rektörlük Seçimleri

Bugünkü düzenlemeye göre Devlet üniversitelerinde rektörlük, seçim ve atama esasına dayanır. Sisteme göre üniversitelerin öğretim üyeleri, önce profesörlük akademik unvanına sahip kişiler arasından altı kişi seçer. Daha sonra seçilen altı aday, Yükseköğretim Kurulu tarafından üçe indirilir ve sonuçlar atanmak üzere Cumhurbaşkanıya bildirilir. En sonra da Cumhurbaşkanı kendisine bildirilen üç aday arasından birini rektör olarak atar.

Vakıflarca kurulan üniversitelerde rektör adaylarının seçimi ve rektörün atanması, ilgili mütevelli heyet tarafından yapılır.

Seçilen rektörlerin yetki ve sorumlulukları Yükseköğretim Kanununun 13. maddesinde ayrıntılı olarak belirlenmiştir.

Seçilme esasları kısaca belirtilen rektörlük seçimi konusunda özetle şunları söylemek mümkündür:

Bugün üniversite rektörlüğü konusunda yapılan tartışmaların başında, rektörlerin seçimle mi yoksa atamayla mı işbaşına gelmesi konusu gelmektedir.

- Üniversitelerde rektörlük seçimiyle ilgili olarak bazı kişiler, üniversite yönetiminin demokratik esaslara dayanması gerektiğini ve bunun da ancak seçim esasına dayalı rektörlük seçimleriyle gerçekleşebileceğini ifade etmektedir.

Bu görüşte olanlar ayrıca, atama yönteminin sakıncaları üzerinde durmakta ve atamalarda genellikle objektif olma ilkesinin göz ardı edildiğinden yakınmaktadır.

- Buna karşılık bazı kişiler ise, rektörlerin atama yolu ile işbaşına getirilmesinin daha yerinde olacağını ifade etmektedir. Bu kişiler iddialarını şu noktalar üzerine oturtmaya çalışmaktadır:

Rektörlük idari bir görevdir. Bu bakımdan rektörlerin, kaynak kullanmada ve idarecilikte uzmanlaşmış kişiler olması gerekir. Yoksa seçilen rektörler, kaynak israfına neden olacağı gibi, kaynak kullanmada bilgiye sahip bazı idari elemanların etkisi altında kalacaktır.

Genellikle rektörler, gerçek anlamda yapılan bir seçimle iş başına gelmemektedir. Çünkü yapılan seçimlerde, genelde üniversite içinde öğretim üyesi çok olan fakülteler, diğer fakültelere ağır basmakta ve rektörler birkaç istisna dışında bu fakülte öğretim üyelerinden seçilmektedir. Tabii ki bu durum, yapılan seçimleri demokratik olma esasından uzaklaştırmaktadır.

Öte yandan işbaşındaki rektör, görev süresi içinde daima gelecek seçimi düşünmektedir. Yani görev süresi içinde oy alabilecek bazı öğretim üye ve elemanlarını kadro verme gibi yollarla tatmin ederek, rektörlük yatırımı yapmaktadır. Bu da diğer rektör adayları arasındaki eşitliği bozmaktadır.

Doğal olarak savunulmaya çalışılan her iki sistemin kendine göre bazı yararları ve sakıncaları bulunmaktadır. Çünkü seçim de atama da insan unsuruna bağlı olmaktadır. Yani her iki sistemde de uygulama dejenere edilebilmektedir. Bu bakımdan burada en az sakıncalı olan sistemi kabul etmekten başka çare bulunmamaktadır. Bu sistemin ise, atama sistemi olduğu söylenebilir.

Ancak atama sistemi uygularken, atama makamının uygulaması gereken bazı şartların getirilmesi şarttır. Atamalarda üniversitelerde anket yapma ya da kurulacak rektör atama komisyonları tarafından üniversitelerin eğilimlerini tespit etmek gibi.

Vakıf üniversitelerinde esas olarak kaynağın kamu bütçesinden alınmaması nedeniyle, bu üniversitelerde rektörlerinin atanmasının devlet üniversitelerine göre değişik olması kabul edilebilir. Bugün vakıf üniversitelerinde rektörlük atamaları, Yükseköğretim Kurulunun görüşü alınarak, vakıf üniversitelerinin mütevelli heyetleri tarafından yapılmaktadır. Bu atama şeklini doğal olarak karşılamak gerekir. Ancak bu atamalarda Yükseköğretim Kurulu tarafından verilen görüşlerin, bazı esaslara bağlanması düşünülmelidir.

8.2. Üniversite Yönetim Kurullarının Görev Alanlarını Genişletme ve Yetkilerini Artırma

Günümüzde üniversitelerin idari yapılanması içinde yer alan senato ve üniversite yönetim kurullarının, yürütmeye gereği şekilde etkili oldukları pek söylenemez.

Senatolar, akademik konularda görev yapmak üzere oluşturulmuş olan kuruluşlardır. Buna karşılık üniversite yönetim kurulları, idari ağırlıklı işlerin yürütülmesi için kurulan kurullardır. Bu bakımdan üniversitelerin yönetiminde etkili olmaları ve yönetimi rektörlerle paylaşmaları için, esas olarak üniversite yönetim kurullarının, görev alanlarının bugüne göre daha geniş ve oluşum şekillerinin üniversite görüşlerini yansıtacak şekilde meydana getirilmesi gerekir.

Oysa mevzuat gereği üniversite yönetim kurulları, rektörün başkanlığında dekanlardan, üniversiteye bağlı değişik birim ve alanları temsil edecek şekilde senatoca seçilmiş üç profesörden oluşturulmaktadır. Dekanların atanmasında rektörlerin etkilerinin büyük olması nedeniyle de, üniversite yönetim kurulları genelde rektörlerin istekleri doğrultusunda oluşturulmaktadır. Bu da söz konusu kurullardan çıkacak kararların daha çok rektörlerin düşüncelerine göre çıkmasını sağlamak ve rektörlerin yönetimdeki ağırlıklarını artırmaktadır.

Diğer yandan Yükseköğretim Kanunu, üniversite yönetim kurullarını idari faaliyetlerde rektöre yardımcı bir organ olarak kabul etmiştir. Kanunda bu kurulların görevleri sayılırken, daima rektörlere yardımcı kuruluşlar olarak kurulduğu göz önüne alınmış ve sayılan görevlerin son cümlecikleri, rektörlere yardım etmek ve görüş bildirmek şeklinde sonlandırılmıştır. Bu da rektörleri üniversitede tek adam haline getirmiştir.

Çağdaş üniversite yönetimlerinin, esas olarak kurul yönetimleri şeklinde yürütülmesi gerekir. Kurulların oluşum şekillerinin de üniversite öğretim elamanlarının görüşleri doğrultusunda gerçekleştirilmesinde yarar bulunmaktadır. Diğer yandan üniversite yönetim kurullarının Kanunda görevleri belirlenirken, bu kurullara üniversite yönetimiyle ilgili olarak daha fazla görev vermenin de düşünülmesi, sanırım yararlı olacaktır.

8.3. Vakıf Üniversiteleri Yönetimlerinin Üniversite Ağırlıklı Hale Getirilmesi

Vakıf üniversiteleri kamu niteliğine haiz kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır. Vakıf üniversitelerinin kuruluşu, ilgili vakfın üniversite kurmak amacıyla Yükseköğretim Kuruluna başvurmasıyla başlar. Bu başvuruda, vakfın bir üniversite kurabilecek miktarda mali olanaklarının mevcut olması ve bu mal varlığının kurulması düşünülen üniversiteye tahsisi aranır. Mevcut koşullarla bir üniversite kurulması Yükseköğretim Kurulu tarafından kabul edildiği takdirde, konu Milli Eğitim Bakanlığına intikal ettirilir. Milli Eğitim Bakanlığı kendi görüşü ile birlikte bu isteği, Bakanlar Kuruluna gönderir. Bakanlar Kurulu da teklifi uygun görürse, bunu hükümet tasarısı haline getirerek TBMM'ye gönderir. TBMM'ye gelen tasarı ise, usulüne uygun prosedürden geçtikten sonra kanunlaşarak yürürlüğe girer.

Mevzuat hükümlerine göre kuruluşu bu şekilde özetlenen ve hukuki varlığı kendisini kurmak isteyen vakfın hukuki varlığından tamamen ayrı ve tüzel kişiliğe sahip olarak kurulan üniversitelerin yönetim ve denetimi, ülkemizde esas olarak mütevelli heyet üzerine odaklanmıştır.

Vakıf üniversitelerinde mütevelli heyet, üniversite tüzel kişiliğini temsil etmektedir. Uygulamada genellikle mütevelli heyetler, hem üniversitede yönetim görevini üstlenmekte ve hem de bir bakıma üniversite uygulamalarını denetlemektedir. Mütevelli heyet içinde üniversite öğretim üyesi olarak da, sadece mütevelli heyet tarafından seçilmiş bir rektör bulunmaktadır.

Çağdaş yönetim anlayışına göre, yönetim ile denetimin ayrı kurulların yetkisi içinde olması gerekir. Aksi takdirde, çoğu zaman dış denetim mekanizmaları etkili bir şekilde işlemediği için, idareyi iç denetim yolu ile çoğu zaman denetlemek mümkün olamayacaktır. Bu da uygulamaların genellikle denetim dışında kalmasına neden olabilecektir.

Bu genel yönetim şeklini vakıf üniversitelerine kaydırduğumuzda, mütevelli heyetlerin görevleri, üniversitelere kaynak bulma, üniversitelerin hedeflerini belirleme ve faaliyet dönemleri sonunda da yetkilerini devir ettiği üniversite yönetimini denetleme olması gerekir. Oysa üniversite yönetimini görünürde üstlenmiş görünen rektörün, genellikle uygulamada hemen hemen hiçbir rolü bulunmamaktadır, denilebilir. Yani vakıf üniversitelerinde genellikle bütün görevler, mütevelli heyetler tarafından yerine getirilmektedir.

Örneği ABD'den alınan vakıf üniversitelerinin bu ülkede görev yapan mütevelli heyetleri, daha çok yönetime karışmamakta ve yönetim dışında yukarıda belirtilen diğer görevleri üstlenmiş bulunmaktadır. Yani hedef belirlemekte ve üniversite yönetiminin tespit edilmiş hedefe varıp varamadığını denetlemektedir. Bu yapılanma biçiminin ülkemizde de yerleştirilmesinde yarar bulunmaktadır. Diğer bir anlatımla yönetim yetkilerinin üniversite rektör ve idaresine bırakılması ve mütevelli

heyetlerinin kaynak bulma, hedef gösterme ve denetlemede bulunma görevlerini üstlenmeleri daha doğru bir uygulama şekli olacaktır.

8.4. Öğretim Elemanlarının Ücret Sorunu

Devlet üniversitelerinde öğretim elemanlarının ücretlerinin tespiti 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu'na tabi tutulmuştur. Bu Kanun da esas olarak dayanağını, Devlet Personel Kanunundan almaktadır. Yani üniversitelerin özelliği dolayısıyla bazı ayrılıklar dışında, öğretim üyelerinin ücretlerinin tespiti statü esasına dayandırılmıştır.

Teorik olarak ücretlerin tespitinde, personelden alınan verimin dikkate alınması ve ücretlerin ona göre ödenmesi gerekir. Bu olması gereken bir ücret politikasıdır. Ancak bu tür bir ücret politikası uygulamanın bazı sakıncalı yanları da bulunmaktadır.

Sözü edilen türden bir ücret politikasının en başta gelen sakıncası, ücretlerin tespitinde objektif davranabilme sorunudur. Yani teorik olarak benimsenebilecek bu kuraldan, subjektif davranışlar nedeniyle uygulamada ters sonuçların alınması kuvvetle muhtemeldir. Bu bakımdan üniversitelerde yine statü esasına göre ücret ödenmesinden başka çare bulunmamaktadır.

Öte taratan tüm dallardaki öğretim elemanlarına ödenecek ücretleri öğretim elemanlarının verimliliğine bağlamak da, dalların niteliği gereği pek mümkün olamamaktadır. Yani bazı dallarda dalların özelliği gereği fazla çalışma sonucu daha fazla verim alındığını hesaplayabilmek mümkün olduğu halde (tıp gibi), daha çok sosyal fayda yaratmaları nedeniyle bazı alanlardaki çalışmaların yararlarını hesaplama mümkün bulunmamaktadır. Bu bakımdan da, normal ücretlerin dışında bazı alanlarda özel ödemelerin yapılması bir yana bırakılırsa, uygulanan ücret politikalarında genelde pek fazla değişiklik yapmak mümkün olamamaktadır.

Ancak burada üzerinde esas olarak durulması gereken sorun, öğretim elemanlarına ödenen ücretlerin düşüklüğü sorunudur. Buna çare aramak kaçınılmazdır.

9. YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARININ PLAN PROGRAM BÜTÇE YAPMALARI VE HARCAMA SONRASI DENETİMİ

Yukarıda da değinildiği gibi kısa bir süre önce, kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli kullanılmasını sağlamak amacıyla, 5018 sayılı Kanun yürürlüğe konulmuştur. Bu Kanun, kamu kurumlarına yeni yükümlülükler getirmektedir. Yükseköğretim Kurumlarının da birer kamu kurumu olması dolayısıyla, doğal olarak adı geçen Kanunun ortaya koymuş olduğu yükümlülükleri yerine getirmesi gerekmektedir. Bu bakımdan, yasal açıdan sözü edilen yükümlülüklerin burada açığa kavuşturulması, bizim için bir zorunluluk olmaktadır. Kaldı ki bu yükümlülükler, yükseköğretim kurumlarının stratejik plan ve yıllık programlar yapma, bütçelerini hazırlama

ve uygulama ile denetlenme gibi, esas olarak bizim de burada üzerinde önemle durmamız gereken konuları oluşturmaktadır. Bu nedenle, gerek yasal gerek çağdaş yükseköğretim kurumlarının yönetimi için zorunlu olarak belirtilmesi gereken bu konulara aşağıda ayrıntılı olarak yer verilecektir.

9.1. Kanunun Genel Eğilimi

XX. yüzyılın son çeyreği ve özellikle son on yılında kamu kaynaklarının etkin, verimli ve ekonomik harcanabilmesi konusu gündeme gelmiştir. Bu gündem, akademik çevrelerde, bazı dünya kuruluşlarında ve birçok dünya ülkelerinin uygulamalarında da kendisini göstermiştir. 1980'li yılların sonlarında Yeni Zelanda ve Avustralya, 1990'lı yıllarda İsveç, ABD, Finlandiya, İngiltere, Danimarka, Hollanda, Kanada ve Fransa, 2000'li yılların başında da Avusturya, bütçe sistemlerinde değişiklikler yaparak kamu kaynaklarının daha etkin, verimli ve ekonomik olarak harcanabilmesi yönündeki çalışmalarında büyük aşamalar kaydetmiştir. Sözü edilen ülkelerin bir kısmı, gereken yenilikleri gerçekleştirebilmiştir. Bu gerçekleşme hareketleri, ülkelerin ekonomik kalkınmalarının sürmesi ve ekonomik istikrarın sağlanmasında önemli rol oynamıştır. Yani sözü edilen yıllarda, "nasıl daha fazla vergi alınabilir düşüncesi yerine, nasıl daha iyi harcama yapılabilir" konusu kendini çok açık bir şekilde ortaya çıkarmıştır.

Kamu gelirlerinin sözü edilen ilkeler doğrultusunda harcanamaması sorunu, özellikle ülkemizde kendisini daha fazla göstermiş ve bu durum son otuz yılda kamu maliyesinin en önemli sorunlarından birini oluşturmuştur. Bu nedenle Türkiye'de de, geçmiş on beş yirmi yıl içinde yeni bir bütçe anlayışı konusunda bazı çalışmalarda bulunulmuştur. Bu çalışmalarda, IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların da büyük katkısı olmuştur.

Sözü edilen çalışmalar sonunda, ülkemizde seksen yıla yakın bir süredir uygulanmakta olan ve gelişmelerdeki yeniliklerin gereklerini artık karşılayamaz hale gelen 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu kaldırılarak, yerine 5018 sayılı Kanun getirilmiştir.

1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu'na yöneltilen başlıca eleştiriler; plan-program ve bütçe arasında olması gereken ilişkinin kurulamaması; çok yıllık bir bütçe anlayışının olmayışı; ödeneklerin tahsisinde önemli alanlara yeterli kaynak ayrılmasında bütçe sisteminin etkili olamaması; denetimlerin çıktı denetimi yerine girdi denetimi şeklinde yapılması; sadece hukuki denetimin gerçekleştirilmesinin sağlanmasına çalışılması ve her şeyden önce sistemin performans denetimini sağlayamaması, şeklinde özetlenmiştir.

Satır başlarıyla yapılan bu eleştirileri gidermek üzere çok yakında 5018 sayılı Kanun yürürlüğe sokulmuş ve bu Kanunla köklü değişiklikler getirilmiştir.

Getirilmek istenilen temel ilkeler, Kanunun Bütçe İlkeleri başlığını taşıyan 13. maddesinde şu şekilde sıralanmıştır:

- Bütçelerin hazırlanması ve uygulanmasında, makroekonomik istikrarla birlikte sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak esastır.

- Kamu idarelerine bütçeyle verilen harcama yetkisi, kanunlarla düzenlenen görev ve hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla kullanılır.

- Bütçeler kalkınma planı ve programlarında yer alan politika, hedef ve önceliklere uygun şekilde, idarenin stratejik planları ile performans ölçütlerine ve fayda ve maliyet analizine göre hazırlanır, uygulanır ve kontrol edilir.

- Bütçeler, stratejik planlar dikkate alınarak izleyen iki yılın bütçe tahminleriyle birlikte görüşülür ve değerlendirilir.

- Bütçe, hükümetin mali işlemlerinin kapsamlı ve saydam bir şekilde görünmesini sağlar.

- Tüm gelir ve giderler gayri safi olarak bütçelerde gösterilir.

- Belirli gelirlerin belirli giderlere tahsis edilmemesi esastır.

- Bütçelerde gelir gider denkleğinin sağlanması esastır.

- Bütçeler, ait olduğu yıl başlamadan önce Türkiye Büyük Millet Meclisi veya yetkili organlarınca kabul edilmedikçe ve onaylanmadıkça uygulanmaz.

- Bütçelerde, bütçeyi ilgilendirmeyen hususlara yer verilmez.

- Bütçeler kurumsal, işlevsel ve ekonomik sonuçların görülmesini sağlayacak şekilde Maliye Bakanlığınca uluslararası standartlara uygun olarak belirlenen bir sınıflamaya tabi tutularak hazırlanır ve uygulanır.

- Bütçe gelir gider tahminleri ile uygulama sonuçlarının raporlanmasında açıklık, doğruluk ve mali saydamlık esas alınır.

- Kamu idarelerinin tüm gelir ve giderleri bütçelerinde gösterilir.

- Kamu hizmetleri, bütçelerine konulacak ödeneklerle, mevzuatta belirlenmiş yöntem, ilke ve amaçlara uygun olarak gerçekleştirilir.

- Bütçelerde, ödenekler belirli amaçları gerçekleştirmek üzere tahsis edilir.

Yukarıda belirtilen fıkralardan bazıları, 1050 sayılı Kanuna yapılan eleştirileri karşılması bakımından çok önemlidir. Yani bu düzenlemelerle; plan-programlar ile bütçeler arasında ilişki kurulması istenilmekte; plan - programa dayalı ve performans esaslı bir bütçe esası kabul edilmekte; hukuki denetim ile birlikte kaynakların etkin, verimli ve ekonomik kullanılıp kullanılmadığı saptanmak istenmekte ve bütçelerde açıklık, doğruluk ve mali saydamlık ilke olarak ön plana çıkarılmaktadır.

9.2. Yükseköğretim Kuruluşlarının Kamu Mali Yönetimi Ve Kontrol Kanunu Yönünden Yükümlülükleri

Yükseköğretim kuruluşlarının 5018 sayılı Kanun açısından yükümlülüklerini, Yükseköğretim Kurulu'nun ve Üniversitelerin yükümlülükleri olarak iki başlık altında incelemek gerekir.

9.2.1. Yükseköğretim Kurulunun Kamu Mali Yönetimi Ve Kontrol Kanunu Karşısındaki Yükümlülükleri

Yükseköğretim Kurulu'nun sözü edilen Kanun bakımından yükümlülüklerini; yükseköğretim ana stratejik planını ve yıllık ana programlarını yapma, üniversitelerin hazırlamış oldukları kendilerine ait plan ve programların bu ana plan ve programlara uygunluğunu kabul etme ve üniversiteleri Kanunun gerekleri yönünden denetleme, şeklinde üç alt başlık altında ele almak gerekir.

9.2.1.1. Yükseköğretimin Ana Stratejik Planı İle Yıllık Ana Programları Hazırlama

9.2.1.1.1. Yükseköğretimin Ana Stratejik Planını Hazırlama

1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının "Planlama" başlığını taşıyan 166. maddesinin gerekçesinde, ".....planın kamu kesimi için emredici, özel kesim için de yol gösterici ve özendirici....." olduğu ifade edilmiştir. Tarihi ve sistematik bir yorumla gerekçenin de maddeye dahil olduğunu kabul ettiğimizde, yapılan kalkınma planlarına kamu kesimi tarafından uyulması anayasal bir zorunluluk olmaktadır.

Diğer yandan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun, 7. maddesinde de yükseköğretim ile ilgili olarak " .....kısa ve uzun vadeli planlar hazırlamak, üniversitelere tahsis edilen kaynakların bu plan ve programlar çerçevesinde etkili biçimde kullanılmasını gözetim ve denetim altında bulundurmak....." hükmü bulunmaktadır.

Yukarıda sözü edilen 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 11. maddesi dikkate alındığında da, Yükseköğretim stratejik planının hazırlanması ve uygulamaların hazırlanan plana göre yapılması emredici bir hüküm olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanki bu hüküm, Anayasa'nın değinilen madde gerekçesinin ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun biraz önce özet bir biçimde belirtilen 7. maddesinin bir devamı niteliğini taşımaktadır.

Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun Tanımlar başlığı altındaki 3. maddesinin (n) fıkrasında stratejik plan, " Kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımını içeren planı " ifade eder şeklinde tanımlanmıştır.

Yukarıda belirtilen emredici hükümlerin gereğini yerine getirme bakımından Yükseköğretim Kurulunun, her şeyden önce, kalkınma plan ve programlarına uygun olarak tanımı yukarıda yapılan hususları kapsayacak şekilde yükseköğretim ana stratejik planını hazırlayarak hedefleri ortaya koyması yasal bir yükümlülüktür.

Yani ileriki yıllarda;

- Üniversitelerin çağdaş üniversite olabilmeleri için nasıl bir üniversite modelinin uygulanacağını;

- Yükseköğretim okullaşma oranlarının nereye ulaşması gerektiğini;

- Yükseköğretim öğrenci sayılarının ne olacağını;

- Söz konusu öğrencilere eğitim-öğretimin sağlanması için nasıl bir öğretim üyesi yetiştirme politikasının izleneceğini ve öğretim üye sayılarının hangi rakama ulaştırılması gerektiğini;

- Talebi olan veya olmayan yükseköğretim kurumlarında nasıl bir yükseköğretim hizmet arzı projesinin uygulanacağını;

- Araştırma projelerinin geliştirilmesinde uygulanması gereken modelin ne olacağını;

- Öğrenci başına düşen kapalı alanların kaç metre kare olması gerektiğini ve kütüphane, sosyal tesis, yurt gibi sorunların nasıl çözüme kavuşturulacağını;

- Bütün bunları gerçekleştirmek için üniversitelere nasıl bir finansman modelini uygulanabileceğini;

- Öğretim üye ve elemanlarına uygulanacak ücret politikasının nasıl olacağını ve üniversitelere ilişkin diğer sorunlar ile sorunların çözümü için hangi yolların izleneceğini;

belirleyerek ana stratejik planı hazırlamaları gerekir.

Tarafımızdan biraz önce, Yükseköğretim Kurulu'nun yeniden yapılandırılması gerektiği ve bu yapılandırmada Kurulun esas görevinin yükseköğretimin stratejik plan ve programlarını yapmak olduğu ve halen Kurulun üzerinde olan birçok yükümlülüğün üniversitelere bırakılmasının yerinde olacağı, savunulmuştur. Yukarıda değinilen bugünkü Yükseköğretim Kurulu'nun görevlerini belirleyen 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 7. maddesinde de, Kurulun yerine getirmesi gereken plan-program ve üniversitelerarası koordinasyon görevi ayrıntılı olarak düzenlenmiş bulunmaktadır. Bütün bu açıklamalar göstermektedir ki, Yükseköğretim Kurulu'nun sözü edilen şekilde planlama ve programlama görevini yerine getirmesi, anayasal ve 5018 sayılı Kanun bakımından bir zorunluluk olduğu kadar, olması gereken Yükseköğretim Kurulu'nun genelde kabul gören bir şekli olmaktadır.

Bu bakımdan yeni yükseköğretim kanunu hazırlanırken, burada sözü edilen hususlara özellikle dikkat edilmesi gerekir. Yani böylece Kurul, esas olarak yapması gereken konulara dönmüş ve üniversiteler de daha bağımsız hale gelmiş olacaktır.

9.2.1.1.2. Yükseköğretimin Ana Yıllık Programlarının Hazırlanması

Günümüzde toplum yaşamı dinamik bir yapıya sahiptir. Bu nedenle çoğu zaman geçmişte planlanan hedefler, gelecekte gerçekliğini kaybedebilmektedir. Bunun için bazı kişiler, planlamanın günümüzde geçerli bir yol olmadığını dahi savunmaktadır. Ancak, en kötü planın dahi plansızlıktan iyi olduğunu savunan görüş, günümüzde geçerliliğini hâlâ korumaktadır. Yalnız planın yersiz olduğunu savunanların görüşlerini geçersiz kılabilmek için, planların günün koşullarına uydurulması gerekir. Bunun için de, planın yıllık programlarla revize edilmesi kaçınılmazdır.

Yukarıda değinilen 5018 sayılı Kanununun 11. maddesinden, stratejik planların idareler tarafından hazırlanması gerektiğini çıkarmak mümkün olduğu halde, yıllık programları kimin hazırlayacağından söz edilmemektedir. Yıllık programlar, bir bakıma stratejik planların o yıl kullanılacak güncelleşmiş hali olarak kabul edildiğinde, onların da stratejik planları hazırlayan idareler tarafından hazırlanması kadar doğal bir şey olamaz. Böyle düşünüldüğünde, yükseköğretim yıllık ana programlarını yapma görevinin de, Yükseköğretim Kuruluna verilmiş sayılacağı kabul edilmelidir. Kaldı ki Yükseköğretim Kanunu'nun sözü edilen 7. maddesinde, kaynakların plan ve programlar çerçevesinde kullanılması gerektiğinden söz edilmektedir. Yapılacak yıllık programlarla, daha çok statik bir yapıda olan stratejik plan, günün koşullarına göre revize edilmek suretiyle dinamik bir yapıya kavuşturulmuş olacaktır.

Doğal olarak yükseköğretim ana stratejik planı ile yükseköğretim ana programlarının gereği gibi yapılabilmesi, geniş ve o konularda deneyimli uzman kadrolara ihtiyaç gösterir. Bunun için de söz konusu plan ve programların gereği gibi yapılarak üniversitelere kendi yapacakları plan ve programlarda yol gösterici olabilmelerini sağlama bakımından, Kurulun yeniden bu doğrultuda oluşturulması ve yeteri kadar uzman kadrosuna sahip kılınması gerekir.

9.2.1.2. Üniversitelerin Stratejik Planları İle Yıllık Programların Hazırlanması

Stratejik planların ve yıllık programların Yükseköğretim Kurulu tarafından hazırlanması ve böylece yükseköğretimin ana hedeflerinin ortaya konmasından sonra, üniversitelerin kendi stratejik plan ve programlarını tespit edilen esaslar içinde hazırlamalarını sağlamak üzere, bunlar üniversitelere gönderilmelidir.

Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun “ Üst Yönetici “ başlığını taşıyan 11. maddesine göre üniversitelerin stratejik plan ve programlarını hazırlama görev ve sorumluluğu, üniversitenin rektörüne aittir. Rektör, üniversite bünyesinde oluşturacağı uzman kadrolardan oluşan bir birim aracılığı ile üniversitenin stratejik planı ile programlarını hazırlattırmalıdır. Hazırlanan plan ve programlar Yükseköğretimin ana hedeflerine uygun olması kadar, üniversitenin olanak ve hedeflerini de yansıtmalıdır.

Hazırlanan plan ve programlar daha sonra üniversite yönetim kurulu kararına bağlanarak, yükseköğretim ana planı ve yükseköğretim programı ile bütünlük sağlamayı temin etmek için Yükseköğretim Kuruluna gönderilmelidir.

9.2.2. Üniversitelerin Stratejik Planları İle Yıllık Programlarının Yükseköğretim Kurulu Tarafından Değerlendirilerek Kabulü

Yükseköğretim Kurulu'na gelen üniversitelerin stratejik plan ve programları, önce Yükseköğretim Kurulu tarafından değerlendirilmelidir. Yükseköğretim Kurulu'nda bu değerlendirmenin hangi organ tarafından yapılması gerektiği tartışılabilir. Kanımızca bu görevin, Yükseköğretim Denetleme Kurulunca yapılması gerekir. Ancak bugünkü yapısıyla sözü edilen Kurul, çok önemli ve ağır bir iş yükü getirecek bu görevleri yerine getirecek organizasyona sahip değildir.

Bu nedenle Yükseköğretim Denetleme Kurulunun;

- Stratejik plan ve programları değerlendirmeyi gerçekleştirebilecek,
  - Akademik performansları ölçmeyi sağlayabilecek,
  - Mali, idari ve akademik denetimleri yapabilecek,
- şekilde yeniden oluşturulması şarttır.

Böyle bir oluşumda Kurula yeni bazı görevler de verilmiş olacağından, doğal olarak Kurulun adının Yükseköğretim Denetleme ve Değerlendirme Kurulu şekline çevrilmesi ve Kurulun yeterli uzman denetim elemanları ile desteklenmesi gerekir.

Üniversitelerden gelen stratejik plan ve programlar, önce bu Kurulda ayrıntılı ve olması gereken şekilde değerlendirilerek, sonuçlar bir rapora bağlanmalıdır. Yapılan çalışmalarda, bir yandan üniversitenin somut plan ve programı değerlendirilirken, diğer yandan da üniversitelerin plan ve programlarının yükseköğretim ana stratejik plan ve programları ile uyum haline getirilmesine çalışılmalıdır. Bu işler yapılırken, üniversitelerin ilgilileri ile görüşmeler yapılmasında büyük yarar bulunmaktadır.

Daha sonra konu ile ilgili raporlar, son şeklini almak üzere Yükseköğretim Kurulu'na sunulmalıdır.

9.2.3. Yükseköğretim Kurulu Tarafından Karara Bağlanma

Üniversitelerin stratejik planları ile programları Yükseköğretim Denetleme ve Değerlendirme Kurulu tarafından değerlendirildikten sonra kesin hale gelebilmek için, bunların Yükseköğretim Kurulu tarafından incelenerek karara bağlanması gerekir. Karara bağlamada, üniversitelerin stratejik plan ve programlarının yükseköğretim ana stratejik plan ve programları ile uyumlu ve bir bütün oluşturmasına dikkat edilmelidir. Bunu sağlayabilmek için de, gerektiğinde üniversitelerin ilgili kişilerinin dinlenmesinde fayda bulunmaktadır.

9.2.4. Sonuçların İlgili Yerlere Bildirilmesi

Yükseköğretim Kurulunda görüşülerek kesin hale gelen yükseköğretim ana stratejik plan ve programları ile üniversitelerin stratejik plan ve programları, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ile Devlet Planlama Teşkilatına gönderilmelidir.

Harcamaların denetlenmesinde yararlı olacağı düşüncesi ile bir kopyanın da Sayıştay'a gönderilmesi gerekir.

9.3. Yükseköğretim Kurulu Ve Üniversite Bütçelerinin Hazırlanması

5018 sayılı Kamu Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nda, bütçe ile plan-program ilişkisinin kurulmasının benimsendiği, hazırlanan stratejik plan ve programların performans ölçütlerini de içermesinin zorunlu olduğu ve kurumların hukuki denetimleri ile birlikte performans denetimlerinin yapılması da gerekli görüldüğü için, önce yukarıda sözü edilen hususların gerçekleştirilmesi kaçınılmazdır.

Nitekim, Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu'nun Merkezi Yönetim Bütçesinin Hazırlanması başlığı altındaki 17. maddesinde, bütçelerin hazırlanmasında; ".....Kamu idarelerinin stratejik planları ile uyumlu çok yıllık bütçeleme anlayışı"nın dikkate alınacağı belirtilmiştir.

Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 16 ve 17. maddeleri bütçenin hazırlanması ile ilgili bazı esasları tespit etmiştir. Bunları kısaca şu şekilde özetleyebiliriz:

- Bakanlar Kurulu, kalkınma planlarını, stratejik planları ve genel ekonomik koşulların gerekleri doğrultusunda hazırlanmış olan makro politikaları, ilkeleri, hedef ve gösterge niteliğindeki temel ekonomik büyüklükleri kapsayacak şekilde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca hazırlanan orta vadeli programı, Mayıs ayı sonuna kadar kabul eder. Sözü edilen orta vadeli planın hazırlanmasında, Yükseköğretim Kurulu ile üniversitelerin hazırlamış oldukları stratejik plan ve programların da dikkate alınması gerekir.

- Daha sonra da, orta vadeli program ile uyumlu olmak üzere, gelecek üç yıla ilişkin toplam gelir ve gider tahminleri ile ödenek teklif ve tavanlarını içeren orta vadeli mali plan Maliye Bakanlığınca hazırlanır. Hazırlanan orta vadeli mali plan, Haziran ayının on beşine kadar Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır.

- Bu doğrultuda Yükseköğretim Kurulu ve üniversiteler ile diğer kamu idarelerinin bütçe tekliflerini ve yatırım programını yönlendirmek üzere, Bütçe Çağrısı ve eki Bütçe Hazırlama Rehberi Maliye Bakanlığınca ve Yatırım Programı Hazırlama Rehberi de Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca hazırlanarak Haziran ayı sonunda kadar kesinleştirilir.

- Yükseköğretim Kurulu ve üniversiteler, gider tekliflerini hazırlar. Gider teklifleri, ekonomik ve mali analiz yapılmasına olanak tanıyacak, hesap verilebilirliği ve saydamlığı sağlayacak şekilde, Maliye Bakanlığınca uluslararası standartlara uyumlu olarak belirlenen analitik sınıflama sistemine göre hazırlanır.

- Yükseköğretim kuruluşları, stratejik plan ve yıllık programları ile Bütçe Hazırlama Rehberinde yer alan esaslar çerçevesinde gelir gider cetvellerini hazırlayarak Temmuz ayı sonuna kadar Maliye Bakanlığına gönderir. Yatırım teklifleri ise, değerlendirilmek üzere aynı süre içinde Devlet Planlama Teşkilatına sunulur.

- Cari giderler hakkında Maliye Bakanlığında ve yatırım ödenekleri için de Devlet Planlama Teşkilatında Ağustos ayının ikinci yarısından itibaren görüşme yapılabilir. Uygulamada bu görüşmeler daima yapılmaktadır.

- Makroekonomik göstergeler ve bütçe büyüklükleri, en geç Ekim ayının ilk haftası içinde Yüksek Planlama Kurulu'nda görüşüldükten sonra, mali yıl başından en az yetmiş beş gün önce Bakanlar Kurulu tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulur.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi, bütçe kanun tasarılarını, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 19. maddesindeki esaslara göre ve usulüne uygun olarak 1 Ocak tarihine kadar görüşerek kanunlaştırır.

Yukarıda genel olarak belirtilen uygulamalardan anlaşılacağı üzere, bütçelerin hazırlanmasında Yükseköğretim Kurulu'nun ve üniversitelerin hazırlayacakları stratejik planlar ile yıllık programlar önemli rol oynamaktadır.

9.4. Yükseköğretim Bütçesinin Uygulanması

Yükseköğretim bütçesinin uygulanması, bu kurumların özel bütçeli kuruluşlar olması nedeniyle, 5018 sayılı Kanunun ilgili hükümlerine göre yapılır.

Satırbaşlarıyla bunları şöylece ifade edebiliriz: Sırasıyla bunlar;

- Yükseköğretim kurumları ödeneklerinin harcama programlarına bağlanması,
  - Yüklenmeye (taahhüde) girişilmesi,
  - Harcama yetkilisi tarafından harcama talimatı verilmesi,
  - İşin gerçekleştirilmesi (mal veya hizmetin alınması) ve belgelendirilmesi,
  - Bazı işlerin ön mali kontrole tabi tutulması,
  - Muhasebe yetkilisi tarafından ödeme yapılması,
- dır.

9.5. Yükseköğretim Faaliyet Raporları İle Kesin Hesabın Çıkarılması Ve Görüşülmesi

9.5.1. Faaliyet Raporları

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun temel ilkelerinden biri de, harcama öncesi denetimin kuruluşların kendi iç bünyelerinde yapılmasını sağlayarak, kurumlara harcama öncesi esneklik kazandırmaktır. Tabii ki bu durumda, harcama sonrası denetimin önem ve ağırlık kazanmasının gerektiği kuşkusuzdur. Kanunun diğer temel ilkelerinden biri de, harcamaların hukuki denetimi ile birlikte performans dönük bir şekilde yapılmasını sağlamaktır. Performansa dönük olarak harcama yapılıp yapılmadığının tespitinde de, harcamaların plan ve programlar doğrultusunda gerçekleşip gerçekleşmediğinin belirlenmesi ve performans sonuçlarının ölçülmesi önem kazanmaktadır.

Bu nedenlerle sözü edilen Kanuna, faaliyet raporları adı altında bir hüküm getirilmiştir. Bu hükme göre; üst yöneticiler (Yükseköğretim Kurulu Başkanı ve üniversite rektörleri) ve harcama yetkililerince (dekan ve diğerleri), hesap verme sorumluluğu çerçevesinde, her yıl faaliyet raporları hazırlanır. Diğer bir ifadeyle üst yönetici, harcama yetkilileri tarafından hazırlanan birim faaliyet raporlarını esas alarak idaresinin faaliyet raporlarına son şeklini verir. Hatta bu rapor sonuçları, kamuoyuna açıklanmak zorundadır. Faaliyet raporlarının birer örneği, Sayıştay ve Maliye Bakanlığına gönderilir.

Yükseköğretim Kurulu üniversitelerin performansa dönük olarak çalışmasını sağlamakla yükümlü olduğu için, üniversitelerce hazırlanan raporların bir örneğinin de Yükseköğretim Kurulu'na gönderilmesi gerekir.

Diğer ilgili kamu kurumları ile yükseköğretim kurumlarının bir mali yıldaki faaliyet sonuçları, Maliye Bakanlığınca hazırlanacak genel faaliyet raporunda gösterilir. Maliye Bakanlığı, genel faaliyet raporunu kamuoyuna açıklar ve bir örneğini de Sayıştay'a gönderir.

Sayıştay, gerekli incelemeyi yaparak ve kendi görüşlerini belirterek faaliyet raporlarını Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu raporlar ve genel değerlendirmeler çerçevesinde, kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasına ilişkin olarak kamu idarelerinin yönetim ve hesap verme sorumluluklarını görüşür. Bu görüşmelerde, üst yönetici veya görevlendireceği yardımcısının Milli Eğitim Bakanı ile birlikte bulunması zorunludur (5018 sayılı Kanun Md. 41).

Üniversitelerin faaliyet raporları ile Yükseköğretim Kurulu faaliyet raporlarının, Yükseköğretim Kurulu'nda nasıl bir işleme tabi tutacağına ilişkin olarak Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununda her hangi bir hüküm bulunmamaktadır. Buna Yükseköğretim Kanunu'nda yer verilmesi gerekir. Ancak, bu değişiklik yerine getirilinceye kadar, konunun genel hükümlerden hareket ederek sonuçlandırılması doğru olacaktır.

- Yukarıda değinildiği üzere, Yükseköğretim Kurulu'nun görevlerinin ne olduğu Yükseköğretim Kanununun 7. maddesinde ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Bu maddenin konumuza yakın düzenlemelerine bakıldığında, Yükseköğretim Kurulu'nun üniversitelerin plan-programlarının yapılması ve bu kuruluşların verimli çalışmaları için gerekli koordinasyonları yapacağına ilişkin hükümler bulunmaktadır. Belirtilen bu hususu gerçekleştirmek için, önce üniversitelerin faaliyet raporlarının ve kesin hesabının Yükseköğretim Kurulu tarafından da değerlendirilmesi ve bu değerlendirmelerin daha sonraki düzenlemeler ve kararlarda esas alması gerekir.

- Biraz önce belirtildiği üzere, kamu kaynaklarının elde edilmesi ve kullanımını ile kamu idarelerinin yönetim ve hesap verme sorumluluklarına ilişkin olarak hazırlanan raporların Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülmesi sırasında, görüşmelere üst yöneticilerle Milli Eğitim Bakanının katılması da zorunludur. Yükseköğretim kurumlarının sözü edilen yönetim ve hesap verme sorumluluğunu tam anlamıyla yerine getirmesi için de, faaliyet raporlarının Yükseköğretim Kurulu tarafından incelenmesi kaçınılmazdır.

Yükseköğretim Kurulu faaliyet raporlarını kendi içinde değerlendirirken, faaliyet raporlarının ilk olarak değerlendirilmelerinin, değiştirilmesini ve görevlerinin yeniden düzenlenmesi gerektiğini belirttiğimiz Yükseköğretim Denetleme ve Değerlendirme Kurulu tarafından yapılması gerekir. Daha sonra da bu değerlendirme ve önerilerin, Yükseköğretim Genel Kurulu'nda karara bağlanması zorunlu olmalıdır. Ancak böylece üniversitelerin üzerindeki denetim görevi gerçekleştirilmiş ve Kurulun da Türkiye Büyük Millet Meclisine de hesap vermesi sağlanmış olur.

9.5.2. Kesin Hesaplar

Türkiye Büyük Millet Meclisi, merkezi yönetim bütçe kanununun uygulama sonuçlarını onama yetkisini kesin hesap kanunu ile kullanır.

Yükseköğretim kurumları bütçeleri özel bütçelerden olup, merkezi yönetim bütçe kanunu içinde yer aldıklarından, bu kurumlar da yıl sonunda kesin hesap çıkarır.

Yükseköğretim Kurulu ve üniversitelerin usulüne uygun olarak hazırladıkları kesin hesapların, yukarıda sözü edilen faaliyet raporlarında olduğu üzere, Yükseköğretim Kurulu'nda görüşülerek değerlendirilmesi, harcamaların plan-program doğrultusunda yapılmasının doğal bir sonucu olmalıdır. Bu bakımdan üniversite ve Yükseköğretim Kurumu Kesin Hesaplarının, Yükseköğretim Denetleme ve Değerlendirme Kurulunda incelenerek Yükseköğretim Kurulunun bilgisi dahilinde işlemlerinin sürdürülmesi gerekir.

Hazırlanan kesin hesaplar diğer kurum ve kuruluşların kesin hesaplarıyla birleştirilir ve bir tasarı haline getirilir. Bu tasarı, bir yıllık uygulama sonuçlarını karşılaştırmalı olarak gösteren değerlendirmeleri içeren gerekçesiyle birlikte, izleyen mali yılın Haziran ayı sonuna kadar Bakanlar Kurulu'nca Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Bunun bir örneği de Sayıştay'a gönderilir (5018 sayılı Kanun Md. 42).

Sayıştay, yükseköğretim kurumlarının da içinde bulunduğu merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri için düzenleyeceği genel uygunluk bildirimini, kesin hesap kanun tasarısının verilmesinden başlayarak en geç yetmiş beş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar (5018 sayılı Kanun Md. 43).

İdarelerin faaliyet raporları, genel faaliyet raporu, dış denetim değerlendirme raporu ve kesin hesap kanun tasarısı ile merkezi yönetim bütçe kanunu tasarısı birlikte görüşülür. Ancak bu raporlar ile genel uygunluk bildirimini bir arada olmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonlarında öncelikle görüşülerek sonuçlandırılır.

Kesin hesap kanun tasarısı ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştay'ca sonuçlandırılmamış denetimleri önlemez ve hesapların kesin hükme bağlandığı anlamına gelmez.

Burada ayrıntılı olarak belirtilen hususları kısaca özetlemek gerektiğinde şunları söyleyebiliriz

Yükseköğretim Kurulunun ana yükseköğretim stratejik planı ile yıllık programlarını yapma ve üniversitelerin de kendi plan ve programlarını buna uydurmaları gerekir. Burada Yükseköğretim Kuruluna ve üniversitelere önemli görevler düşmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek için de, Yükseköğretim Kurulu'nun teşkilatının ona göre yeniden düzenlenmesi ve üniversitelerin bu işi benimsemeleri şarttır.

Diğer yandan yükseköğretim kurumlarının harcamalarının Sayıştay ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından da denetlenmesi, hukuki bir zorunluluktur. Tabii ki, üniversitelerin bağımsız olması demek, harcamalarının ve faaliyetlerinin denetime tabi olmaması demek değildir.

Söz konusu bu denetim mekanizması işletilirken de, yapılan stratejik plan ve programlar denetimlere büyük çapta yardımcı olacaktır. Diğer yandan da, performans gösteren yükseköğretim kuruluşları böylece çeşitli yönlerden desteklenebilecektir.

10. DİĞER KONULAR

10.1. Bazı Öğretim Dallarında Yükseköğretime Girişin ve Mezuniyet Sonrası Meslek İcra Etmenin Şartlara Tabi Tutulması

Yükseköğretim, ülkelerin geleceği için çok önemli ve üzerinde durulması gereken konulardan birini oluşturur. Ancak bazı öğretim alanlarında iyi öğrenci yetiştirme ve bu kişilerin mesleklerinde başarılı olarak çalışmalarını son derecede önemlidir. İnsan sağlığını ilgilendiren tıp, toplum sağlığı ile ilgili hukuk gibi alanlar bunlardan sadece ikisidir.

Bu bakımdan, toplumun geleceği ile ilgili olan bu tür öğretim alanlarına kaliteli öğrenci çekme politikalarının uygulanması gerekmektedir. Genellikle uygulamalar göstermiştir ki, yükseköğretime girişte yüksek puan alarak üniversitelerde okuma hakkını almış olan öğrenciler, yükseköğretim sıralarında ve mezuniyet sonrasında daha başarılı olmaktadır.

Tabii ki yükseköğretim kurumlarına kaliteli öğrenci çekmenin en iyi yolu, o alanlardaki öğrencilere burs sağlamak ve mezuniyet sonrasında da onlara meslek garantisi vermektir. Nitekim 1990'lı yıllarda eğitim fakültelerinde bu tür bir uygulamaya gidildiği için, bu alana oldukça kaliteli öğrenci çekilebilmiştir.

Mezuniyet sonrası bazı mesleklerin getirileri, diğer meslek alanlarına göre daha avantajlı olabilmektedir. Bu da o alanlara kendiliğinden kaliteli öğrenci çekebilemeyi sağlamaktadır.

Ancak birinci tür bir politikanın uygulanmasının ülke için çok maliyetli olması ve yükseköğretime girişte insan gücü planlaması yapılarak ona göre öğrenci alınmasının mümkün olamaması nedeniyle, mezun kişilere mesleklerinde çalışma olanağı sağlanamaması kaliteli öğrenci çekme mekanizmasını işlerlikten oldukça uzaklaştırmaktadır.

Üniversiteye girişte kontenjanların alabildiğince artırılmasına çalışılması sonucunda, günümüzde çoğu meslekler mezuniyet sonrası avantajlarını kaybetmiş ya da kaybetmek üzeredir. Bu bakımdan istenirse de, toplum için çok önemli olan tıp ve hukuk gibi alanlarda eğitim yapan fakültelerin girişlerinin belirli düzeyde bir taban puanına bağlanarak, bu alanlara daha kaliteli öğrenci çekme yolları aranmalıdır.

Böylece yükseköğretime girişte bazı ayırımlar yapılabileceği gibi, mezuniyet sonrasında da kimi önlemlerin alınması düşünülmelidir. Örneğin, hukuk fakülteleri esas olarak hâkim, savcı ve avukat yetiştirmek üzere kurulmuş olan fakültelerdir. Toplum sağlığı bakımından hâkim, savcı ve avukatlık mesleğinin çok önemli olduğu tartışma götürmez bir gerçektir.

Bunu dikkate alarak söz konusu meslekleri icra edecekler için, Almanya’da olduğu gibi bir devlet hukuk sınavının konulması düşünülebilir. Sınavı kazananlar kendi alanlarında, kazanamayanlar da hukuk ile ilgili diğer alanlarda çalışabilirler. Bu uygulamayı diğer bazı meslekler için de uygulamak mümkündür. Tabii ki sınav sistemi her şeyi çözen bir yöntem olmayacaktır. Çünkü sınavın ortaya çıkarılması, arka planda bazı sakıncaları da beraberinde getirebilecektir. Ancak bugün için, sanki başka çare de görülmemektedir.

10.2. Yeni Kurulan Üniversitelerin Yapılandırılmalarına Destek Olunulması

Son zamanlarda Türkiye’de çok sayıda üniversite kurulmuştur. Kurulan devlet üniversitelerinin hemen hemen tümü, Doğu Anadolu Bölgesinde ve gelişmekte olan illerde kurulmuştur. Bu bakımdan, bu üniversitelerin hem idari yönden hem de akademik yönden yapılandırılmasına öncülük etmek zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Az gelişmiş bölgelerde kurulan yükseköğretim kurumları, doğal olarak o bölgenin kalkınmasına hizmet etmiş olmaktadır. Ancak üniversite eğitimi, eğitim görülen alanın gerekli bilgilerini vermek olduğu kadar, öğrencileri görgü, bilgi ve şehir kültürüyle de yetiştirmek amacını taşımalıdır. Yoksa birçok olanaktan yoksun olarak yetiştirilen gençler, gerçek anlamda yükseköğretim görmeden mezun olmuş olurlar. Bu da birçok olumsuz sonuçlar doğurabilir. Ancak bu yörelerde artık yükseköğretim kurumları kurulmuş olduğuna göre, bunların yapılanmalarını kendi haline bırakmamak ve ilk kuruluşlarında yol gösterici olmak gerekir. Bu husus çok önemlidir. Çünkü kurumların ilk kuruluşları gelecekleri bakımdan büyük öneme sahiptir.

Bu düşünceyle söz konusu üniversitelerin ilk kuruluşlarını, köklü ve gelişmiş üniversitelerin patronajına bırakmak ve gelişmiş üniversitelerin öğretim elemanlarına cazip mali olanaklar tanıyarak o kişilerin yeni kurulan üniversitelerde görev almalarını teşvik etmek gerekir. Kurulan her üniversitenin tüzel kişiliğe sahip ve özerk kuruluşlar olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak onların bazı kararlarının alınmasında da, örneğin programlarının yapılması ve öğretim üyesi atama ve yetiştirme gibi, gelişmiş üniversitelerin kurullarına bazı yetkilerin tanınmasında yarar bulunmaktadır. Bu ilk bakışta belki böyle bir öneri, üniversitenin özerkliği ile bağdaşır görülmeyebilir. Ancak ortada bir kamu yararının olması ve kuruluşun biran önce ve köklü bir şekilde gerçekleşmesi için, bu öneri gerekli görülebilir.

10.3. Bazı Üniversitelerin Lisansüstü Ağırlıklı Eğitim Yapar Kurumlar Haline Getirilmesi

Bugün Yükseköğretim Kurulu’nun gereği şekilde bir öğretim üyesi yetiştirme politikasının olduğu pek söylenemez. Oysa, yukarıda ifade

edildiği gibi, son zamanlarda ülkemizde pek çok üniversite açılmış ve bunların öğretim üyesi ihtiyacı ortaya çıkmış, diğer yandan da özellikle ücret politikasının yetersizliği dolayısıyla üniversitelerdeki öğretim üyelerinde hızla azalma başlamıştır. Bu bakımdan, öğretim üyesi yetiştirme konusu üzerine önemle eğilmenin gereği ortaya çıkmıştır.

Bugün öğretim üyesi yetiştirme denildiğinde, sadece yurt dışına doktora yapmak üzere öğretim elemanı gönderme akla gelmektedir. Tabii ki bu yolun kendine göre yararları bulunmaktadır. Ancak konunun biraz ayrıntısına inildiğinde, bu alanda başka yolların da aranması gerektiği düşüncesine varılabilir. Çünkü doktora yapmak üzere yurt dışına öğretim elemanı göndermek oldukça pahalı bir iştir. Diğer yandan gönderilen öğretim elemanlarının pek çoğu geri dönmemekte ya da üniversiteler yerine başka alanlarda çalışmayı tercih etmektedir. Aynı zamanda gönderilenler genellikle iyi izlenememekte ve gittikleri yükseköğretim kurumlarının önde gelen üniversiteler olduğu tartışma götürmektedir.

Türkiye’de üniversitelerle birlikte pek çok kamu kurumu da aynı yolu izlemekte ve yurt dışına yüksek lisans ve doktora öğrencisi göndermektedir. Bunun için de çok büyük tutarlarda harcamalar yapmaktadır.

Bu sorunu çözmek için akla gelebilecek ilk politika, gelişmiş üniversitelerden bazılarının lisans öğrenci sayılarını azaltmak ve onlara bazı olanaklar sağlayarak bu kurumları lisansüstü eğitim yapan kurumlar haline getirmektir.

Böyle bir politika daha önce de uygulanmış, fakat ısrarla sürdürülememiştir. Öte yandan başlangıçta bu üniversitelere lisans öğrenci sayılarında indirim için söz verilirken, daha sonra bu sözde durulmamış ve lisans öğrenci sayıları daha da artırılmıştır.

Bunlar düşünülerek sözü edilen uygulamada aynı hatayı tekrarlamamak gerekmektedir.

10.4. Meslek Yüksek Okullarını Cazip Hale Getirmek

Meslek yüksekokullarının yükseköğretim içindeki rolü, gerek ara insangücü yetiştirme ve gerek dört yıllık yükseköğretim kurumlarına olan talebi biraz olsun aşağıya çekme bakımından oldukça önemlidir. Ancak meslek yüksekokulları, bugüne kadar çeşitli önlemler alınmaya çalışılmasına rağmen, uygulamada pek istenileni vermemiştir. Bu okulların arzulanan düzeye ulaştırılamaması, başlıca şu nedenlere dayanarak açıklanabilir:

- Bugüne kadar ailelerin ve çocuklarının büyük bir kısmının yükseköğretim yaptırma ve yapma konusundaki genel eğilimleri, dört yıllık yükseköğretim kurumlarını tercih etme şeklinde olmuştur.

- Meslek yüksekokullarına üniversiteler içinde pek önem verilmemiş ve bu öğretim kurumları daima ikinci planda tutulmuştur.

- Meslek yüksekokullarının ikinci planda tutulması, o kurumlara gereği kadar yatırım yapılamamasını ve yeteri kalite ve sayıda öğretim elemanı sağlanamaması sonucunu ortaya çıkarmıştır.

- Meslek yüksek okulları olması gereken yerlerde, olması gereken sayıda ve olması gereken alanlarda açılmamıştır. Çeşitli nedenlerle, çok küçük yerleşim birimlerinde gerekenin üzerinde meslek yüksekokulu açılmış ve dış protezciliği ve diğer bazı yardımcı sağlık personeli yetiştirme gibi önemli alanlarda meslek yüksekokulu eğitimi verme olanakları yaratılmamıştır.

Bu ve buna benzer yanlışlıklar, meslek yüksekokullarının kalitesini önemli ölçüde düşürmüştür.

Oysa yukarıda değinildiği üzere meslek yüksekokulları, üzerinde önemle durulması gereken kuruluşlardır. Bu bakımdan meslek yüksekokullarını cazip hale getirmek için bazı önlemlerin alınması gerekir.

İlgili kısımda belirtildiği şekilde yükseköğretime giriş sistemi değiştirildiği takdirde, meslek yüksekokullarına girmek, bir yıl öne alındığı için diğer dört yıllık yükseköğretim kurumlarına girmeye göre avantajlı hale gelecektir. Bu da meslek yüksekokullarına olan talebi, bugüne göre daha artırbilecektir.

Yine ilgili diğer kısımda belirtildiği üzere, gerek Yükseköğretim Kurulu tarafından yapılmasının gerekliliği ileri sürülen ana stratejik planda ve gerek her üniversitenin yapması yasal zorunluluk olan diğer stratejik planlarda, meslek yüksekokullarının kalite bakımından geliştirilmesi ön planda tutulmalıdır.

Yükseköğretim kurumlarının bütçelerinin yapılması sırasında, meslek yüksekokullarını geliştiren üniversitelere daha fazla kaynak ayırma yolu benimsenmelidir.

Her şeyden önce dünyada çok şeye yön veren etkenin talep olduğu düşünülerek, meslek yüksekokullarına olan öğrenci talebini artırıcı çareler aranmalıdır. Örneğin, kısa dönem askerlik yapma ya da mezuniyet sonrasında meslek yüksekokulu mezunu çalıştıran işverenlere vergi avantajı sağlama gibi.

10.5. Üniversitelerde Güzel Sanatlar Müzik ve Spor Geliştirici Önlemler Almak

Üniversite eğitiminin, eğitim-öğretim yapan kişilere sadece alanlarıyla ilgili bilgi vermek olmadığı herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu bakımdan öğrencilerin ilgi duydukları alanlarda ve yetenekleri doğrultusunda onlara resim, heykel, müzik ve spor gibi dallarda imkânlar sağlanması gerekir.

Böyle bir düşünceyle sözü edilen dallarda olanakları olan ya da kendilerine çeşitli yollarla mali destek sağlanarak olanaklı hale gelebilecek bazı üniversiteler içinde, sözü edilen alanlarda eğitim yapabilecek yüksek okulların kurulması sağlanmalıdır.

Doğal olarak bu tür yüksekokullar için yapılan tesisler, bu yüksekokullarda öğrenim gören öğrencilere hizmet sunabileceği gibi, diğer alanlardaki öğrencilere de imkân tanıyabilecektir. Böylece adı geçen alanlarda yurt genelinde ilerleme kaydedilebilecektir.

Bu arada spor, güzel sanatlar ve müzik gibi alanlarda ülke düzeyinde çok başarılı olmuş öğrencilere, eğitim-öğrenimleri sırasında kendi alanlarında bazı avantajlar sağlama yoluna gidilmelidir. Yani spor, güzel sanatlar ve müzik gibi alanların üniversitelerde yeşermesi, bir devlet politikası haline getirilmelidir.

10.6. Üniversitelerin İçine Yabancı Dil Köyleri Kurulması

Günümüzde yabancı dilin toplum yaşamındaki önemi bilinen bir gerçektir. Yabancı dil bilmenin bilim, uluslararası ilişkiler, sanayi ve ticaret, kültür, ekonomi gibi yönlerde, gerek toplum ve gerek yabancı dil bilen kişi bakımından sayılamayacak derecede yararları bulunmaktadır.

Esas olarak yabancı dil eğitiminin anaokulundan başlaması ve sürekli olarak ilk, orta ve yükseköğretim sıralarında sürdürülmesi gerekir. Ne yazık ki ülkemizde yabancı dil eğitiminin, bu sayılan eğitim düzeylerinin hiç birinde yeterli düzeyde verildiği söylenemez. Konumuz yükseköğretimin sorumlularının tespit ve bu tespitlere çözüm olduğuna göre, konuyu sınırlandırma bakımından, yabancı dil eğitimine yükseköğretim açısından bakmak daha doğru olacaktır.

Hem yabancı dil ile eğitim-öğretim yapan hem de Türkçe eğitim-öğretimini sürdüren kurumlarda, bir, hatta gerekirse iki yabancı dili çok iyi bir şekilde öğretmek günümüzün olmasa olmaz kuralı haline gelmiştir. Bu bakımdan yapılacak planlamalara göre, üniversiteler içinde yabancı dil köyleri kurma çalışmalarına başlanması gerekir.

Kurulacak yabancı dil köyleri, yükseköğretim öğrencilerinin yabancı dil öğrenmelerini sağlayacağı ve bildikleri dilin düzeyinin yükseltilmesinde yardımcı olacağı gibi, halkın da yabancı öğrenmesine yardımcı olabilecektir.

Bunun için önce çok çağdaş yabancı dil merkezlerinin kurulması ve daha sonra da gerek yerli ve gerek yabancı öğretim elemanlarının bu yerlerde çalışma koşullarının kolaylaştırılması gerekir.

SONUÇ

Bugüne kadar yükseköğretimle ilgili olarak buna benzer pek çok yazı yayınlanmış ve raporlar ilgili yerlere sunulmuştur. Yapılan bu tür çalışmalar genelde sonuçsuz kalmıştır. Ortaya konulmuş olan görüşlerin uygulamaya geçirilmesi, doğal olarak bazı şartların gerçekleşmesini gerekli kılar.

- Bu şartlardan ilki, ileri sürülmüş olan görüşlere politika yapımcılarının sahiplenmesi ve konuları tartışmaya açmaktır. Tabii ki burada ifade edilen sahiplenmesi kavramını, geniş açıdan ele almak gerekir. Yani, hem ortaya konulan görüşlerin tartışılmasını sağlamak, hem de benimsenen projeler için gerekli mali kaynağı temin etmede yardımcı olmak gerekir. Yoksa diğer yapılan çalışmalar gibi öz olarak hazırlanmaya çalışılan bu raporun geleceği de, diğerlerinin aynısı olacaktır.

- İkinci olarak tartışılan ve bir sonuca bağlanan konuların, plan ve programlara bağlanması ve bunların uygulayıcılarca benimsenmesi şarttır. Uygulayıcıların önerileri benimsememesi halinde de, sonuç pek olumlu olmayacaktır.

- Toplumların her biriminde olduğu gibi yükseköğretimdeki başarı, fikir ayrılıklarının kutuplaşmaya gitmeden asgari müşterek paydası altında birleşmek suretiyle, olması gereken yönde çalışmakla sağlanabilir. Diğer bir anlatımla, ayrı düşüncede olanların dahi iş birliği içinde konuları tartışması ve bir sonuca varmasıyla ancak yeniliklere ulaşılabilir. Genellikle ülkemizde ise, sadece benim düşüncem doğru ve başkasının düşüncesi yanlış düşüncesi egemen olmakta, kurumlar ve kişiler arasında iş birliği kurulamamaktadır. Bu da yenilikleri uygulayamama sonucunu ortaya çıkaran diğer bir neden olmaktadır.

Bu bakımından yukarıda belirtilen görüşlerin olması gereken yanlarının gerçekleştirilebilmesi için, Yükseköğretim Kurulunun, Milli Eğitim Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı gibi kuruluşlar ile üniversitelerin, birbirleriyle yakın ilişkiler kurarak ve önerileri tartışarak gerekenleri uygulamaya geçirmesi gerekir.